

Jaarverslag 2017

Inhoud

Voorwoord	3
1 Tien RIEC's en het LIEC	5
1.1 Deelnemende partners en organisatie RIEC-LIEC-bestel	5
1.2 Gezamenlijke missie en taken	6
2 Brede aandacht voor ondermijning, trends en ontwikkelingen	7
2.1 Versterkte inzet overheid	7
2.2 Ontwikkelingen RIEC-LIEC-bestel	7
2.3 Trends en ontwikkelingen ten aanzien van ondermijning	8
3 Activiteiten en resultaten	13
3.1 Zicht op ondermijning	13
3.2 Bestuurlijke weerbaarheid	14
3.3 Georganiseerde hennepcriminaliteit, drugsproductie en drugsoverlast	14
3.4 Witwassen, financiële fraude en misstanden met vastgoed	16
3.5 Mensenhandel, mensensmokkel en misstanden prostitutiesector	18
3.6 Outlaw Motorcycle Gangs	21
3.7 Gebiedsgebonden aanpakken en aanpakken vrijplaatsen	22
3.8 Milieucriminaliteit	22
3.9 Woonfraude/adresfraude en zorgfraude	23
3.10 Integraal afpakken en aanpak ongebruikelijk bezit	23
3.11 Toepassing Wet Bibob	23
3.12 Internationaal	24
3.13 Cijfermatige resultaten	26
3.14 Privacy en andere juridische aspecten	26
3.15 Kennis, opleiding en externe samenwerking	27
3.16 Communicatie	27
3.17 Informatievoorziening	29
4 Duiding beelden en activiteiten	31

Voorwoord

Voor u ligt de schriftelijke weergave van de inspanningen die verschillende overheidsdiensten in 2017 binnen het concern van de 10 Regionale Informatie en Expertisecentra (RIEC's) en het Landelijk Informatie en Expertise Centrum (LIEC) hebben ondernomen om georganiseerde criminaliteit integraal te bestrijden en te voorkomen. Hieruit laten zich de volgende hoofdlijnen destilleren.

Veel aandacht is besteed aan het aanscherpen van het zicht op ondermijning. Er zijn hiertoe 88 (integrale) ondermijningsbeelden opgesteld. Ondermijningsbeelden zijn geen theoretische exercitie maar leiden tot concrete vervolgstappen bij de aanpak van ondermijning. De beelden leiden tot een steviger lokaal bewustzijn, meer signalen, inzicht in de achterliggende gelegenheidsstructuren en een toename van samenwerking met private partijen en burgers. Hierdoor zijn de beelden een belangrijke pijler onder een gedegen integrale lokale aanpak geworden.

Steviger inzicht in georganiseerde misdaad leidt tot het gevoel van een 'inconvenient truth'. Ten eerste omdat het zorgelijke ontwikkelingen bloot legt. Denk hierbij aan de grote impact van drugscriminaliteit op de maatschappij, onbehagen over de mogelijkheden van witwassen, de op sommige plekken stevige maatschappelijke inbedding van criminaliteit, het misbruik van kwetsbare Nederlanders en het misbruik van sociale voorzieningen. Ten tweede is er sprake van een paradox. Hoe meer over georganiseerde misdaad bekend wordt, hoe duidelijker het wordt dat we nog veel niet weten. Achterliggende criminele netwerken/ kopstukken, ingewikkelde witwasconstructies en onduidelijke financieringen zijn 'blinde vlekken'. Evenals veelvuldig in de ondermijningsbeelden genoemde risicolocaties, zoals vakantieparken, woonwagenvakanties en (jacht)havens. Door het opstellen van een landelijk beeld wordt gepoogd om (een deel van deze) blinde vlekken in te kleuren.

Geconstateerd wordt dat de uitwisseling van informatie tussen partners stroever lijkt te verlopen, veelal vanwege onbekendheid met de juridische kaders en privacyregelgeving. Met name de implementatie van de nieuwe

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) roept veel vragen op over de mogelijkheden informatie te delen, hetgeen leidt tot een meer terughoudende opstelling in het verstrekken van informatie. Ook levert internationale informatie-uitwisseling voor niet strafrechtelijke doelen hoofdbrekens op.

Alhoewel het cijfermateriaal van de diverse RIEC's zich niet goed laat vergelijken, lijkt de inspanning bij de ondersteuning van casussen ongeveer op hetzelfde niveau te liggen als in 2016. Er zijn 1.792 integrale casussen gedraaid, tegenover 1.702 in 2016. Deze casussen draaiden met name om regionale thema's en onderwerpen (42%), op witwassen en vastgoed gerelateerde zaken (26%) en Outlaw Motorcycle Gangs (OMG's) (12%). Ook is er € 47.041.069,- (integraal) ontnomen (geïncasseerde en beslag gelegde bedragen bij elkaar). Dit zijn resultaten om trots op te zijn.

Mede door de ambities uit het regeerakkoord worden er merkbaar meer en andere werkzaamheden van RIEC/LIEC verwacht. Het is van belang dat de organisatie van het RIEC/LIEC-concern met de verwachtingen meegroeit. De hoofden hebben hiertoe gezamenlijk een 'next-level'-traject ingezet dat helderheid moet verschaffen over het toekomstige dienstenportfolio en de daarbij passende middelen. Deze ontwikkeling is temeer noodzakelijk daar er binnen de huidige middelen geen rek meer is en er op meerdere plekken tekorten dreigen te ontstaan. Dit geldt niet alleen ten aanzien van de inzet van 'operationele' middelen, maar ook voor de ondersteunende taken (zoals informatievoorziening (ICT), communicatie en juridische ondersteuning). Dit zal naar verwachting de uitdaging voor 2018 worden.

Leeswijzer

Dit jaarverslag bestaat uit een rapportage door de linies heen aan de hand van RIEC/LIEC-thema's, -onderwerpen en -taken die spelen binnen ondermijning en de aanpak daarvan.

Dhr. mr. drs. K.C. Schuurman
Hoofd LIEC

**HENNEPKWEKERIJ
ONTMANTELD**

Vermoeden van een hennepkwekerij?
Bel politie 0900 - 8844
of Meld Misdaad Anoniem 0800 - 7000

GEMEENTE TILBURG POLITIE TILBURG VEILIG

1

Tien RIEC's en het LIEC

De tien RIEC's en het LIEC ondersteunen partners bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit, met als doel samenwerking te stimuleren en de overheid en samenleving weerbaarder te maken, om zo ondermijning tegen te gaan. Gebaseerd op de regel 'Integraal, tenzij...' streven de partners een werkwijze na, waarbij strafrechtelijke, fiscale en bestuurlijke aanpakken hand in hand gaan. Deze samenwerking krijgt structureel en landelijk vorm in de samenwerkingsverbanden van de tien RIEC's en het LIEC, verder ook wel het RIEC-LIEC-bestel -concern of -samenwerkingsverband genoemd.

De basis voor de samenwerking is het landelijk vastgestelde 'Convenant ten behoeve van Bestuurlijke en Geïntegreerde Aanpak Georganiseerde Criminaliteit, Bestrijding Handhavingknelpunten en Bevordering Integriteitsbeoordelingen'¹.

1.1 Deelnemende partners en organisatie RIEC-LIEC-bestel

Partners

De RIEC's en het LIEC ondersteunen de samenwerking tussen de volgende convenantpartners:

- Gemeenten
- Provincies
- Belastingdienst (waaronder de onderdelen Belastingen, Toeslagen, Douane en Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD))
- Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Inspectie SZW)
- Nationale Politie
- Koninklijke Marechaussee (KMar)
- Openbaar Ministerie (OM, waaronder arrondissementsparketten, Landelijk Parket en Functioneel Parket)
- Immigratie en Naturalisatiedienst (IND)
- Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)

¹ Convenant te vinden op <https://www.riec.nl/maatregelen-en-documenten/documenten/convenanten/2014/09/01/convenant-tbv-bestuurlijke-en-geïntegreerde-aanpak-georganiseerde-criminaliteit>.

Op bepaalde thema's is gewerkt aan afstemming en samenwerking met de LSI-structuur². Deze structuur wordt in het bijzonder gehanteerd als er sprake is van overlap in onderwerpen en thema's, zoals gebiedsgebonden aanpakken en zorg(gerelateerde) fraude.

In 2018 is de toetreding van het UWV tot het RIEC/LIEC-samenwerkingsverband geformaliseerd. Met enige regelmaat vinden oriënterende gesprekken plaats met overheidsorganisaties over toetreding.

Organisatie RIEC/LIEC-bestel

Ieder RIEC wordt bestuurd door een regionale stuurgroep RIEC met daarin een afvaardiging van de partners. Deze stuurgroepen overlappen in sommige regio's (gedeeltelijk) met de sturing van regionale veiligheidssamenwerkingsverbanden, lokale driehoeksoverleggen of regionale bestuurlijke overleggen.

De stuurgroep LIEC bestaat uit een afvaardiging van OM, politie, Belastingdienst, gemeente Rotterdam (namens de G4-gemeenten), voorzitter van de stuurgroep RIEC Rotterdam (namens de RIEC's) en het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) (voorzitter).

² Dit betreft de samenwerking van overheidspartijen onder een samenwerkingsconvenant. Het doel van dit convenant is om afspraken vast te leggen over de samenwerking in interventieteams. De convenantpartners werken samen in interventieteams ter voorkoming en terugdringing van belasting- en premiefraude, toeslagenfraude, uitkeringsfraude, overtredingen van arbeidswetgeving en daarmee samenhangende misstanden zoals door de Landelijke Stuurgroep Interventieteams (LSI) aangeduid.

1.2 Gezamenlijke missie en taken

De RIEC's en het LIEC zien het als hun gedeelde missie de convenant-partners te ondersteunen bij de geïntegreerde en bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

De RIEC's doen dit door te dienen als informatieknooppunt voor casuïstiek. RIEC's stellen integrale interventieadviezen op en stemmen projectmatig bestuursrechtelijke, strafrechtelijke en fiscale interventies af met de regionale partners. Ook stellen de RIEC's in toenemende mate integrale ondernijmingsbeelden op over criminele fenomenen. Zij doen dit met name voor geografische gebieden of plaatsen. Daarnaast ondersteunen de RIEC's gemeenten casusgericht en met expertise op de diverse RIEC/LIEC-thema's en -onderwerpen. Verder is het RIEC de juridische vraagbaak voor informatiedeling onder het convenant. Daarbij functioneert het RIEC als aanjager van de geïntegreerde en bestuurlijke aanpak.

Het uitwisselen van informatie tussen partners gebeurt doorgaans bij informatiepleinen of casusoverleggen. Integrale, tactische of districtelijke stuurplannen richten zich op de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Zij toetsen of een casus voor een geïntegreerde aanpak in aanmerking komt en bepalen de wijze waarop een interventie plaatsvindt. Afhankelijk van de gekozen prioriteiten zijn bij de RIEC's werkgroepen, projecten of programma's ingericht voor de landelijke en regionale thema's.

Het LIEC zorgt voor de verbinding tussen de RIEC's en de landelijke partners. Vanuit haar landelijke positie signaleert en inventariseert het LIEC ontwikkelingen op het terrein van ondermijning die bij partners worden waargenomen. Bij regio-overstijgende criminaliteitsproblemen, bijvoorbeeld op het gebied van mensenhandel, criminele motorbendes en georganiseerde hennepcriminaliteit, draagt het LIEC bij aan een gecoördineerde landelijke aanpak binnen het RIEC/LIEC-bestel. Verder ondersteunt het LIEC de RIEC's met expertise op het gebied van privacy, communicatie en ICT. Het LIEC verzamelt opgedane kennis en adviseert op basis hiervan betrokken partijen binnen en steeds vaker ook buiten de overheid. Dit laatste omdat steeds meer gerealiseerd wordt dat de bestrijding van criminaliteit niet kan zonder betrokkenheid van maatschappelijke partners, zoals burgers en bedrijven.

De RIEC's en het LIEC verrichten hun werkzaamheden binnen landelijke criminaliteitsthema's. De volgende landelijke thema's zijn binnen RIEC-LIEC geprioriteerd:

- Georganiseerde hennepsteelt
- Witwassen, fraude en misstanden met vastgoed
- Mensenhandel en -smokkel

De toepassing van de Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Bibob) is, als bestuurlijke interventie, eveneens landelijk geprioriteerd binnen RIEC-LIEC.

Verder ligt bij verschillende RIEC's de aandacht op aanvullende regionale handhavingknelpunten. Voorbeelden hiervan zijn:

- Misstanden in de prostitutiesector
- Woonwagencentra
- OMG's (ook wel criminele motorbendes genoemd)
- Milieucriminaliteit
- Problematiek in bepaalde gebieden, of met bepaalde groepen personen
- Woon- en zorgfraude
- Overlast door harddrugs
- Cybercrime

2

Brede aandacht voor ondermijning, trends en ontwikkelingen

2.1 Versterkte inzet overheid

Recentelijk uitgebrachte onderzoeksrapporten en de lokale ondermijningsbeelden laten zien dat de ondermijnende effecten van georganiseerde criminaliteit qua aard en omvang ernstiger zijn dan lange tijd werd vermoed. Het is dus goed nieuws dat de aanpak van ondermijnende criminaliteit door het kabinet wordt voortgezet en geïntensiveerd.

In het bijzonder wenst het kabinet met het regeerakkoord 'Vertrouwen in de toekomst'³ te komen tot een integrale aanpak van ondermijning. Onderdeel van de plannen voor het ministerie van JenV is een speciale 'ondermijningswet'. Deze ondermijningswet pakt de geconstateerde juridische knelpunten in de aanpak van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit aan. Daarnaast wordt een ondermijningsfonds opgezet waarin eenmalig 100 miljoen euro wordt gebudgetteerd ten behoeve van de intensivering van de aanpak. Voor een effectieve aanpak moet er meer oog zijn voor innovaties binnen het strafrecht en voor creativiteit in de aanpak van ondermijning. Er wordt ingezet op intensieve samenwerking tussen verschillende publieke en private instanties, zoals dat nu ook gebeurt in bepaalde regio's.

De ambities van de regering sluiten nauw aan bij de Toekomstagenda Ondermijning, die in de zomer van 2017 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Deze agenda levert een bijdrage aan een effectieve en toekomstbestendige aanpak van ondermijning. Het doel van de agenda is om de volgende fase van de aanpak van georganiseerde criminaliteit te bereiken: van de huidige pioniersfase naar een fase van doorontwikkeling en brede inbedding van werkwijzen in de nabije toekomst. De Toekomstagenda is opgesteld door het Landelijk Platform Geïntegreerde aanpak Ondermijnende Criminaliteit (GOC) en wordt gedragen door de partners in het Landelijk Overleg Veiligheid Politie (LOVP).

In 2018 is met een startbijeenkomst het Landelijk Strategisch Overleg Aanpak Ondermijning (LSOAO) bijeengebracht en geformeerd, waarin onder meer gemeenten, politie, OM en Belastingdienst samenwerken. Ten tijde van het schrijven van dit verslag is dit overleg omgedoopt tot het Strategisch Beraad Ondermijning (SBO). Het doel van deze gezamenlijke aanpak: zorgen dat het net rond de georganiseerde, ondermijnende criminaliteit zich sneller sluit. Het SBO is de opvolger van het Landelijk Platform GOC.

De hoofden RIEC en LIEC hebben in reactie op de plannen in het regeerakkoord voor de aanpak van ondermijning op 17 oktober 2017 een advies geschreven. Hierin staan diverse concrete, inhoudelijke opties om de integrale aanpak van ondermijnende criminaliteit te intensiveren. De focus in het advies ligt op het ontwikkelen en opstellen van ondermijningsbeelden om daarmee – met de inzet van communicatie – inzicht en weerbaarheid van de overheid te versterken. Verder zijn afpakken, de aanpak van witwassen en mensenhandel, problematiek omtrent havens en vrijplaatsen en het verbieden van criminele motorbendes een prioriteit. Om dit alles te voorzien van de juiste tools moet kennis en expertise worden gebundeld in een Ondermijningsacademie en adequate informatievoorziening. Ook moet ruimte komen voor experimenten in de aanpak van ondermijning, binnen de overheid en met private partijen.

Samen met de partners en het ministerie van JenV zal het LIEC komend jaar bezien op welke wijze dit advies wordt opgepakt. Met de partners wordt, via de stuurgroep LIEC, overwogen welke concrete gevolgen dit heeft en welke benodigde acties hieruit voortvloeien voor de RIEC's en het LIEC.

2.2 Ontwikkelingen RIEC-LIEC-bestel

Koers en kompas

Kompas voor de koers en ontwikkeling binnen RIEC-LIEC zijn de eerder genoemde gezamenlijke Toekomstagenda Ondermijning en het regeerakkoord.

³ Regeerakkoord te vinden op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst>

Inmiddels is het SBO van start gegaan om samen met een ‘aanjaagteam’ de uitvoering van de gezamenlijke ambities te stimuleren, faciliteren en waar nodig te versnellen. De stuurgroepen en de hoofden van de RIEC’s en het LIEC hebben samen met het ministerie van JenV in 2017 nieuwe stappen gezet in het kader van de doorontwikkeling van RIEC-LIEC en de uitwerking van visietrajecten. Tijdens de bijeenkomst van de stuurgroepen van de RIEC’s en het LIEC op 16 maart 2017 zijn de volgende conclusies/aanbevelingen geformuleerd:

- Door de RIEC’s opgestelde ondermijningsbeelden zijn, naast de lopende casuïstiek, goede instrumenten om het bewustzijn en inzicht bij partners (met name het lokaal bestuur, organisatie-breed) te vergroten.
- Borging van randvoorwaarden, te weten: RIEC-LIEC dient een stevige en structurele financiële basis te hebben waar partners in investeren, RIEC/LIEC-personeel wordt gescreend en de juridische basis voor het opstellen van een ondermijningsbeeld wordt beter geborgd.
- Door middel van een programmatische samenwerking versterkt de samenwerking in het RIEC-verband. Hierbij ligt de focus op maatschappelijk effect en samen lokaal prioriteren, zodat gezamenlijke prioriteiten ontstaan. Vervolgens wordt uitvoeringscapaciteit toegewezen en spreken deelnemers binnen de stuurgroep elkaar aan op ieders verantwoordelijkheid. Onderzoek naar en samenwerking met private partijen, burgers en wetenschap is ook essentieel om zoveel mogelijk krachten te mobiliseren.
- Het creëren van reële verwachtingen van de RIEC’s en het LIEC. Hoe groter de vraag, des te groter dient de bijdrage aan en investering in het RIEC/LIEC-samenwerkingsverband te zijn. Ook daarom is gezamenlijke prioriteitstelling aan de voorkant van groot belang.
- De aanpak van ondermijnende criminaliteit is lokaal ingebed. Samenwerking op landelijk niveau kan zich richten op 1) het verbinden van ondermijningsbeelden zodat een landelijk dekkend beeld ontstaat op fenomeen niveau, 2) snelle kennisinterventie door het delen van ‘best practices’ en het inzetten van experts daar waar deze nodig zijn en 3) het faciliteren van landelijke partners, om daar waar regio-overstijgende fenomenen zichtbaar zijn, op landelijk niveau af te stemmen (conform de huidige aanpak van criminele motorbendes). Daarnaast moet samenwerking met Duitsland en België verder worden versterkt.

De hoofden RIEC-LIEC hebben naar aanleiding van voornoemde stuurgroepenbijeenkomst een ontwikkelagenda opgesteld om de ambities concreter uit te werken. Langs de lijnen van vijf prioriteiten wordt dat vormgegeven. Zo gaan de RIEC’s en het LIEC gezamenlijk optrekken in 1) eenduidig accountmanagement in de 10 regio’s, 2) eenduidige lokale ondermijningsbeelden die in 2018 voor het eerst zullen uitmonden in een landelijk beeld van ondermijning, 3) een nadere uniformering van het

werkproces, 4) ontwikkeling van snelle circulatie van kennis en ervaring en 5) een sterker RIEC/LIEC-concern.

Rond deze vijf lijnen heeft het LIEC ook de jaarlijkse RIEC/LIEC-concerndag vormgegeven. Tijdens deze dag namen de hoofden van de RIEC’s en het LIEC samen met medewerkers in plenaire pitches en workshops hun collega’s mee in de ontwikkelagenda. De RIEC/LIEC-dag resulteerde in bruikbare uitkomsten om mee verder te werken in de ontwikkeling van RIEC-LIEC.

De hoofden RIEC-LIEC hebben in 2017 een praktische stap gezet naar meer eenduidigheid van werken binnen het bestel. Zo zijn gezamenlijk nieuwe formats vastgesteld voor jaarplannen en verslagen.

In het najaar van 2017 is met het Regeerakkoord 2017 ‘Vertrouwen in de toekomst’ het nieuwe kabinet van start gegaan. Het RIEC/LIEC-concern levert een prominente bijdrage aan de uitwerking van doelstellingen in het regeerakkoord ten aanzien van de aanpak van ondermijning.

Regionale ontwikkelingen

In bijna alle regio’s lopen trajecten om het RIEC-bureau te versterken. Gemene deler hierin is aansluiting met regionale samenwerkingsverbanden en regionale veiligheidsvoorzieningen. Hierdoor worden gemakkelijker verbanden gelegd met onder meer Veiligheidshuizen. In de regio’s Oost-Brabant (OB) en Zeeland West-Brabant (ZWB) is gewerkt aan de samenwerking met de Taskforce Brabant Zeeland (Taskforce BZ) en de beide RIEC’s.

2.3 Trends en ontwikkelingen ten aanzien van ondermijning

Ondermijnende criminaliteit opereert mondiaal, maar wortelt en investeert zich op lokaal niveau. Aan de hand van de door de RIEC’s bijeengebrachte informatie in (integrale) ondermijningsbeelden, andere (fenomeen)onderzoeken en casussen, ontstaat een beeld van de ontwikkelingen die – met name door de lokale frontlijn van de diverse overheidsorganisaties – ten aanzien van ondermijnende criminaliteit worden gesignaleerd.

De RIEC’s en het LIEC hebben in steeds grotere mate een belangrijke rol bij het inzichtelijk maken van de aard en omvang van georganiseerde criminaliteit en de problematiek van ondermijning voor partners. Ondermijningsbeelden, branchescans, fenomeenonderzoeken en bestuurlijke signalen zijn voorbeelden van middelen die ondermijning in kaart brengen. Door beter zicht op ondermijning versterkt de

informatiepositie van de partners. Tegelijkertijd draagt dit bij aan een weerbare overheid(paragraaf 3.2). Dit alles hangt nauw met elkaar samen.

Integrale ondermijningsbeelden

In 2017 werkten de RIEC's en het LIEC samen met de partners intensief aan het opstellen van regionale product- en proceskaders voor het realiseren van lokale/ regionale integrale ondermijningsbeelden.

In lijn met het tweede punt uit de ontwikkelagenda voor RIEC-LIEC, dat toeziet op meer eenduidige ondermijningsbeelden (qua proces) zijn belangrijke stappen gezet om te komen tot een eenduidig en kwalitatief product.

- Er is een projectmatige structuur ingericht en de projectleiders van de RIEC's en het LIEC zijn verschillende keren bij elkaar gekomen. Doel van deze bijeenkomsten is om over en weer van elkaar te leren, best practices te delen en zaken af te stemmen.
- Er is een begeleidingscommissie en een landelijke werkgroep voor de ontwikkeling van ondermijningsbeelden ingesteld. Deze zijn meermalen bijeengekomen.
- Eerste aanzetten zijn gemaakt voor een plan van aanpak voor een eerste landelijk integraal ondermijningsbeeld.

Na experimenten met het maken van de eerste integrale ondermijningsbeelden bij enkele RIEC's zijn sinds vorig jaar alle RIEC's aan de slag gegaan met het opstellen van integrale ondermijningsbeelden.

Deze beelden geven niet alleen meer inzicht in de lokale ondermijnende activiteiten, maar ook enkele andere belangrijke positieve doelen of effecten worden bereikt.

- Ondermijningsbeelden zijn van grote betekenis voor de versterking van het lokale bewustzijn omtrent ondermijnende criminaliteit. Met andere woorden, meer mensen kijken gedurende hun werkzaamheden 'door de bril van ondermijning'. Dit vertaalt zich naar vergroting van alertheid voor signalen van ondermijnende criminaliteit en aandacht voor de aanpak ervan.
- Ondermijningsbeelden stimuleren een breder en dieper kijken dan alleen naar criminaliteit an sich. Er wordt ook inzicht verkregen in de achterliggende gelegenheidsstructuren, de risicolocaties/ branches en de specifieke groeperingen die op de markten actief zijn. Hierbij worden ook de blinde vlekken duidelijk. Een voorbeeld hiervan is de bewustwording dat faciliterende dienstverleners – zoals fiscaal adviseurs – criminelen helpen op innovatieve wijze witwasconstructies op te zetten. Hoe deze witwasconstructies precies opgezet zijn, is vaak nog onduidelijk, een blinde vlek.

- Het inzicht van het vorige punt stimuleert nog een derde aspect dat van belang is voor de aanpak van ondermijnende criminaliteit, namelijk de verbreding van de één-overheid-aanpak, naar de publiek-private aanpak. Door de verwevenheid van ondermijnende criminaliteit met alle lagen van de samenleving en het legale bedrijfsleven wordt steeds duidelijker dat niet enkel de overheden probleem eigenaar zijn. Een illustratie hiervan is de ingestelde vergunningplicht ten aanzien van de autoverhuurbranche in Tilburg, waar samenwerking met de branche van grote betekenis was.
- Daarnaast wordt de actieve betrokkenheid van de samenleving zelf steeds meer gezien als een voorwaarde voor een succesvolle aanpak. Het verband tussen criminaliteit en sociale kansstructuren wordt steeds duidelijker en daarmee ook de risico's in bepaalde bevolkingsgroepen, wijken of gesloten gemeenschappen (criminele motorbendes). Deze kunnen zich lenen als anker- of broedplaatsen voor ondermijnende criminaliteit. Wanneer de sociaal economische kansen in de criminele omgeving verleidelijker zijn dan het bewandelen van de legale weg, is de stap naar criminaliteit snel gezet. Daarbij hebben wij het nog niet eens over de machtsstructuren binnen bepaalde wijken/ gemeenschappen, waarbij 'nee' zeggen gewoonweg geen optie is.

De inzichten die uit ondermijningsbeelden van de RIEC's naar voren komen, zijn verwerkt in deze paragraaf. Wij belichten op hoofdlijnen de criminele markten en de criminele kans- of gelegenheidsstructuren die worden benoemd. Daarnaast benoemen we een aantal facetten van het criminele proces, waarvan de regio's aangeven daar nog onvoldoende zicht op te hebben. "Hoe meer je weet, hoe meer je weet wat je nog niet weet."

Markten van ondermijnende criminaliteit

Hierbij gaat het in feite om de vraag wat in de regio's als belangrijkste bronnen van criminele inkomsten worden gezien. Daarbij wordt een tweedeling gemaakt. Enerzijds halen criminelen inkomsten uit illegale markten en activiteiten, zoals druggerelateerde criminaliteit of mensenhandel. Anderzijds misbruiken criminelen in beginsel legale markten en activiteiten, zoals de horecabranche, de afval- en meststoffen verwerkingsbedrijven, die zij misbruiken om drugsafval te lozen. Of door het onrechtmatig verkrijgen van overheids gelden.

- Drugshandel is de criminele markt die verreweg het meest in beeld komt bij de regio's. Hierbij gaat het zowel om hennep, synthetische drugs als cocaïne. Het gaat dan om de meest zichtbare facetten ervan, zoals productielocaties, afvaldumpingen en onderscheppingen van partijen tijdens transport. De drugsindustrie is afhankelijk van een groot aantal logistieke en andere ondersteunende voorzieningen en faciliteiten. Denk hierbij aan het verwerven en inrichten van locaties, het

internationaal distribueren en het witwassen en investeren van de verkregen illegale inkomsten. Maar ook het druggebruik in Nederland levert een goede interne afzetmarkt op. Volgens rapportages van het Trimbos Instituut gebruikte in 2017 16,1 % van de Nederlandse jongeren en jongvolwassenen cannabis. Het percentage (jongvolwassen) gebruikers van cocaïne, ecstasy en amfetamine in de algemene bevolking in Europa is hoog. Voor ecstasy en amfetamine gaat Nederland in de EU zelfs aan kop.⁴

Door de combinatie van de beschikbaarheid van veel geld en de toegang tot (zware) geweldsmiddelen, heeft de drugsindustrie invloed op tal van sociale, economische en logistieke structuren en processen. Ook die invloed wordt gezien. Veel minder zicht is er echter op hoe de (internationale) afzet van hier geproduceerde en van geïmporteerde drugs is georganiseerd. En van de wijze waarop het crimineel verkregen vermogen wordt afgeschermd, witgewassen en geïnvesteerd in de lokale samenleving. Ook op de criminele kopstukken/ vitale schakels in de drugswereld is nog weinig zicht, evenals inzicht in de mechanismen waarmee criminele sociale- en economische machtsposities op lokaal niveau worden gevestigd en versterkt. Een onderdeel daarvan is de geweldsdimensie waarmee deze machtsposities worden opgebouwd en onderhouden.

- Zoals reeds aangestipt in het jaarverslag over 2016, valt bij de overige criminele fenomenen de verwevenheid met de drugswereld op. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om woonfraude, waarbij drugscriminelen die onder de radar willen blijven via dubieuze makelaars in dure appartementen wonen die zij contant afbetalen. Of drugscriminelen die woningen gebruiken om een drugsclub aan te leggen of drugsvoorraad onder te brengen. Verder gaven twee regio's aan dat er illegaal mest wordt gedumpt. Eén regio meldt een vermenging van mest met afval afkomstig van de synthetische drugsproductie. Vanuit meerdere regio's wordt het vermoeden uitgesproken dat ook mensenhandel (seksuele uitbuiting en arbeidsuitbuiting) veelvuldig speelt in combinatie met drugscriminaliteit, maar dat daar weinig zicht op is. Waar het gaat om misbruik van legale markten zijn vorig jaar vanuit twee regio's activiteiten van criminele motorbendes gemeld, die gericht waren op het verkrijgen van controle over horecabedrijven. Er zijn aanwijzingen dat OMG-leden zichzelf dwingend als portier aanboden bij horecabedrijven en meldden dat de veiligheid van de horecagelegenheid anders niet gegarandeerd was. Hiermee wordt ook

direct invloed uitgeoefend op de samenstelling van het publiek. Vanuit meerdere regio's wordt vermoed dat enkele criminele netwerken zich in georganiseerd verband bezighouden met zorgfraude. Er zijn tevens signalen dat criminelen uit de drugswereld de stap naar PGB-fraude hebben gemaakt.

Criminele kans- of gelegenheidsstructuren

Onder- en bovenwereld zijn geen gescheiden werelden, maar vormen een systemisch geheel. Zonder sociale machts- en invloedstructuren en zonder de expertise, diensten en voorzieningen van legale facilitators kan zich geen succesvolle ondermijnende industrie ontwikkelen. We onderscheiden vier categorieën gelegenheidsstructuren:

1. Sociale kansen, zoals: criminele families en netwerken, kwetsbare wijken, kwetsbare buurten en hechte (gesloten) gemeenschappen.

Families, hechte gemeenschappen en criminele subculturen, zoals jeugdbendes en criminele motorbendes, bieden de leden vertrouwen, bescherming en kansen. In een criminele wereld zijn dit soort sociale verbanden daarom van grote betekenis. Daardoor zijn leden erg afhankelijk van deze groepen en is het voor hen moeilijk zich hieraan te onttrekken. De regio's melden een breed scala aan sociale kansstructuren. Hierbij gaat het onder meer over criminele families in risicowijken van grotere steden en binnen bevolkingsgroepen en (gesloten) gemeenschappen, zoals woonwagencentra, niet-westerse gemeenschappen en kleine lokale gemeenschappen. In dit verband wordt vaak de schadelijke invloed van 'criminele rolmodellen' genoemd.

De criminele industrie is permanent op zoek naar arbeidskrachten. Regio's signaleren het werven van mensen die nodig zijn voor eenvoudige diensten, zoals het knippen van hennep en/of het fungeren als drugs- of geldezels onder kwetsbare groepen. Voorbeelden van kwetsbare groepen zijn: jeugd, laag begaafden en mensen die als vluchteling hun heil hebben gezocht in ons land.

Over het algemeen beperken criminele netwerken zich niet tot een enkele criminele markt, wel zien onderzoekers vormen van 'specialisatie' bij bepaalde groepen. Door in ieder geval twee regio's wordt genoemd dat zij een opkomst van Albanen waarnemen in relatie tot drugscriminaliteit, witwassen, mensenhandel en bezit van vuurwapens.

⁴ Bron: <https://www.trimbos.nl/actueel/nieuws/bericht/europees-drugsrapport-2017-verschenen>

2. Infrastructurele kansen, zoals: transport/logistiek, havens/luchthavens, bedrijventerreinen, recreatieparken, bepaalde woon- en buitengebieden en vastgoed.

Regio's melden signalen over ondermijningsrisico's ten aanzien van al deze gebieden. Vastgoed is bijvoorbeeld niet alleen nodig als logistieke voorziening voor de productie van drugs of het onderbrengen van mensen die op enigerlei wijze betrokken zijn bij het criminele proces, maar wordt door criminelen ook gebruikt voor het witwassen van illegaal verkregen vermogen. Zie verder onder 3, bedrijfseconomische kansen.

Tegelijk met de versterking van het bewustzijn van de risico's van deze gebieden, constateren de RIEC's vaak ook nog 'blinde vlekken' wat betreft de informatiepositie van de partners. Een betere informatiedeling zorgt voor een betere integrale informatiepositie.

3. Bedrijfseconomische kansen, waaronder: witwassen, investeringen van witgewassen geld en faciliterende diensten door bedrijven of professionele beroepsgroepen, zoals financiële dienstverleners en makelaars.

Het witwassen van crimineel c.q. onverklaarbaar vermogen en het investeren daarvan in bedrijven en vastgoed wordt door verschillende regio's als belangrijkste zorgpunt van ondermijnende criminaliteit genoemd. Door vrijwel alle regio's wordt melding gemaakt van de opvallende groei van bepaalde types detailhandel, zoals telefoonwinkels, moneytransferagentschappen en juwelierszaken, en bepaalde types horecabedrijven, onder andere shishalounges, theehuizen, shoarmazaken, pizzeria's en cafetaria's, in binnensteden en winkelgebieden met onduidelijke verdienmodellen en financieringen. Ook branches als post- en koeriersdiensten en autoverhuurbedrijven worden genoemd in ondermijningsbeelden. Een bevestiging van het 'niet-pluis-gevoel' bij deze laatste branche werd verkregen toen Tilburg als eerste gemeente overging tot het vergunningplichtig maken van deze branche en tweederde van het aantal bedrijven zich direct liet uitschrijven.

Regio's melden een unaniem onbehagen over de gelegenheden om door middel van financiële-, bedrijven- en vastgoedconstructies geldstromen om de herkomst van vermogen te anonimiseren en/of te versluieren. Alle regio's melden signalen van investeringen in vastgoed en bedrijven met ondoorzichtige financieringsconstructies en tegelijkertijd het gebrek aan zicht op de wijze waarop crimineel verkregen vermogen wordt witgewassen en geïnvesteerd in de lokale economie. Een regio meldt expliciet dat sprake is van onduidelijke financieringen in (onder meer)

horeca, hotels en vastgoed, doordat er in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van onderhandse leningen. Hierbij komen ook signalen van witwassen vanuit/ via het buitenland.

4. Kansen vanwege gevoerd overheidsbeleid, bijvoorbeeld: de mate waarin gemeenten alert zijn op de wijze waarop criminelen gebruik maken van gemeentelijke diensten en kwetsbare beleidsprocessen, zoals in de zorgsector en in het vestigings- en investeringsbeleid en subsidieverstrekking.

De overheid 'op afstand' kan een aantrekkelijke factor zijn voor criminaliteit. Voorbeelden hiervan zijn de verloedering van bedrijventerreinen, winkelstraten en risicobranches. Op het vlak van zorgverlening wordt met name de opkomst van malafide zorgbureaus gemeld na de meer recente overheveling van de zorgtaken naar gemeenten.

Een andere bevorderende factor voor criminaliteit is het gegeven dat de overheid te weinig zicht heeft op een aantal vitale criminele processen. Verschillende regio's noemen het probleem van de gebrekkige informatiepositie ten aanzien van met name de internationale afzet van drugs, de verwerving van panden en de criminele geldstromen. Zowel financiële-, bedrijfs- als vastgoedconstructies bieden vele mogelijkheden om criminele geldstromen te anonimiseren of te versluieren. Daarmee is het detecteren en tegengaan van criminele investeringen in lokale samenlevingen lastig.

3

Activiteiten en resultaten

Elk RIEC-bureau heeft een eigen regionaal jaarverslag opgesteld dat is vastgesteld door de stuurgroep in de betreffende regio. Deze jaarverslagen bevatten ook de cijfermatige resultaten van de regionale inspanningen. Een compacte weergave hiervan staat in een tabel in paragraaf 3.13. Daarnaast worden bij bepaalde thema's of onderwerpen cijfermatige resultaten (grafisch) weergegeven.

3.1 Zicht op ondermijning

De RIEC's en het LIEC spelen een belangrijke rol bij het in beeld brengen van de georganiseerde, ondermijnende criminaliteit in Nederland. Door het zicht op ondermijning versterkt de informatiepositie van de partners, met name het lokale bestuur. Dat draagt bij aan een meer weerbare overheid. Hierdoor kan onder meer de lokale worteling van ondermijning effectiever worden tegengegaan.

Ondermijningsbeelden

In 2017 hebben alle RIEC's ondermijningsbeelden opgesteld, in totaal zijn er binnen de peilperiode 88 ondermijningsbeelden opgeleverd. Deze beelden geven een duidelijk inzicht in de aanwezigheid en de activiteiten van ondermijnende criminaliteit op lokaal (gemeentelijk) en regionaal niveau. Het laat zien wat de lokale en regionale verschijningsvormen zijn van ondermijnende criminaliteit, zoals dat wordt waargenomen of wordt vermoed door de RIEC partners. Aan de ondermijningsbeelden liggen concrete casussen of dossiers ten grondslag hetgeen bijdraagt aan de overtuigingskracht, omdat ze laten zien wat de levensechte verschijningsvormen zijn van ondermijnende criminaliteit. De dossiers die worden gemaakt voor het opstellen van de ondermijningsbeelden zijn gebaseerd op de kennis en ervaring van professionele respondenten, soms aangevuld met systeeminformatie.

Betreffende de ondermijningsbeelden die in 2017 zijn opgesteld zijn diverse thema's en fenomenen in kaart gebracht. (Terugkomende) thema's die in dit kader onder meer aan bod zijn gekomen zijn de aard en omvang van georganiseerde criminaliteit in diverse horeca en detailhandel, de georganiseerde hennepcultuur, witwassen, vastgoedfraude, vakantieparken en criminele motorbendes.

Meer over de opbrengsten uit ondermijningsbeelden heeft u kunnen lezen in paragraaf 2.3.

Bestuurlijke signalen

Een ander instrument dat inzicht biedt is het bestuurlijk signaal. Dit wordt gebruikt om een structureel knelpunt of fenomeen bloot te leggen, waarin legale processen worden gebruikt of misbruikt om criminele activiteiten te plegen of te faciliteren. Het LIEC biedt de signalen aan bij bewindspersonen van betrokken departementen. In 2017 is een nieuwe digitale brochure gemaakt voor de partners met daarin praktische informatie.

Opvallend is dat er in 2017 geen bestuurlijke signalen bij het landelijk loket zijn ingediend. Inmiddels heeft het LIEC in 2018 al een aantal bestuurlijke signalen ontvangen.

In 2016 zijn een drietal bestuurlijk signalen bij het LIEC ingediend en aangeboden bij de betrokken bewindspersonen. In 2017 heeft het LIEC de reacties van deze bewindspersonen ontvangen.

1. Rijschoolhouders

Dit bestuurlijk signaal is door de politie-eenheid Rotterdam opgesteld en benoemt enkele knelpunten en onwenselijkheden in de rijschoolbranche. De politie constateert onder meer dat er rijschoolhouders zijn die rijlessen aanbieden tegen betaling 'in natura' (seksuele diensten). Het signaal is aangeboden aan de ministers van Justitie en Veiligheid (JenV) en Infrastructuur en Milieu.

In reactie hebben beide ministers aangegeven de zorgen te begrijpen. Zij geven aan dat het aanbieden van rijlessen in ruil voor seks niet kan worden gezien als prostitutie. Mede om deze reden kunnen zij zich niet

herkennen in een aantal conclusies uit het bestuurlijk signaal. Het fenomeen dat in het bestuurlijk signaal wordt geschetst heeft betrekking op rijinstructeurs die op hun initiatief (online) rijlessen aanbieden tegen betaling door middel van seksuele handelingen. Bij prostitutie komt het initiatief echter van de prostituee die zich beschikbaar stelt tot seksuele handelingen in ruil voor betaling. Wanneer minderjarigen in ruil voor seks rijlessen aangeboden krijgen door rijinstructeurs, dan is dit wel degelijk verboden. Verleiding van minderjarigen tot ontucht is strafbaar gesteld in artikel 248a van het Wetboek van Strafrecht. De ministers hebben daarom geen aanleiding gezien om hun beleid of wet- en regelgeving aan te passen.

2. Spyshops

Dit signaal is opgesteld door RIEC Amsterdam-Amstelland (AA). In het signaal staat onder andere dat de onderzochte spyshops direct betrokken zijn bij diverse misstanden en (zware) criminaliteit. Geconstateerd wordt dat de huidige (lokale) juridische mogelijkheden ontoereikend zijn om te komen tot een effectieve aanpak van spyshops. Het signaal is aangeboden aan de minister van JenV.

In reactie heeft de minister aangegeven het onwenselijk te vinden als spyshops criminelen faciliteren. Als er verboden middelen, zoals bijvoorbeeld jammers, worden verkocht of bewust criminelen worden gefaciliteerd met legale middelen en diensten, dan kan dat strafbaar zijn en kunnen politie en OM ingrijpen. Verder is nader onderzoek nodig naar de aard en omvang van de spyshop-problematiek en aanverwante vraagstukken.

3. 13 Oceans

Dit signaal is door politie en OM opgesteld en betreft de criminele uitbuiting van minderjarige vreemdelingen. Partijen constateren onder meer dat er structurele knelpunten en kwetsbaarheden bestaan met betrekking tot de signalering en aanpak van criminele uitbuiting van minderjarige vreemdelingen in het Nederlandse overheidsbeleid. Het signaal is aangeboden aan de minister van JenV en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

In reactie geven beide bewindspersonen aan dat uitbuiting van minderjarigen een zeer ernstig misdrijf is. Het bestuurlijk signaal bevat volgens hen waardevolle inzichten en een aantal concrete

aanbevelingen om de signalering en aanpak van criminele kinderuitbuiting te verbeteren, met name op Europees niveau. Op 4 mei 2016 heeft de Europese Commissie een voorstel tot herziening van de Eurodac-verordening uitgebracht om de minimumleeftijd voor het afnemen van vingerafdrukken te verlagen van 14 naar 6 jaar. Om de aanpak van mensenhandel in den brede te versterken, is er door de regering structureel 2 miljoen euro extra beschikbaar gesteld aan de politie en het Openbaar Ministerie (OM) om een aantal intensiveringsmaatregelen te kunnen nemen. Zo krijgen ondermeer alle eerstelijns politieambtenaren een korte training mensenhandel.

3.2 Bestuurlijke weerbaarheid

Het vergroten van bestuurlijke weerbaarheid is een doel en neveneffect van veel, zo niet alle, RIEC/LIEC activiteiten die in dit jaarverslag staan beschreven. Er zijn dus veel verbindingen met de activiteiten die in de andere paragrafen zijn beschreven. Door alle RIEC's worden in dit kader regelmatig presentaties gegeven aan gemeenten in hun regio. Voorts worden regelmatig seminars georganiseerd waar de bestuurlijke weerbaarheid nadrukkelijk op de agenda staat. Verder wordt veel energie geïnvesteerd om samen met gemeenten actieplannen op te stellen met als doel de bestuurlijke weerbaarheid te vergroten. Tenslotte zijn er in samenwerking met verschillende partijen ondermijningstrainingen ontwikkeld die gemeenten in dit kader kunnen gebruiken.

3.3 Georganiseerde hennepcriminaliteit, drugsproductie en drugsoverlast

Aanpak georganiseerde hennepcriminaliteit

De aard en de omvang van georganiseerde hennepcultuur is in verschillende regio's nader in kaart gebracht. Daarbij zijn knooppunten, locaties, personen en andere actoren inzichtelijk gemaakt. In diverse regio's heeft dit geleid tot een (intensivering van) beleid voor het sluiten van panden op grond van de Opiumwet. Naast dit sluitingsbeleid worden gemeenten aangemoedigd om aanpalend beleid te ontwikkelen om faciliteerders in de hennepcultuur te ontmoedigen. Zoals afspraken omtrent goed verhuurderschap met grote pandeigenaren. In dit kader zijn de nodige invallen gedaan bij faciliterende bedrijven binnen de hennepketen en heeft een groot aantal bedrijven een schriftelijke waarschuwing ontvangen. Vooral dit laatste blijkt een effectief middel.

2

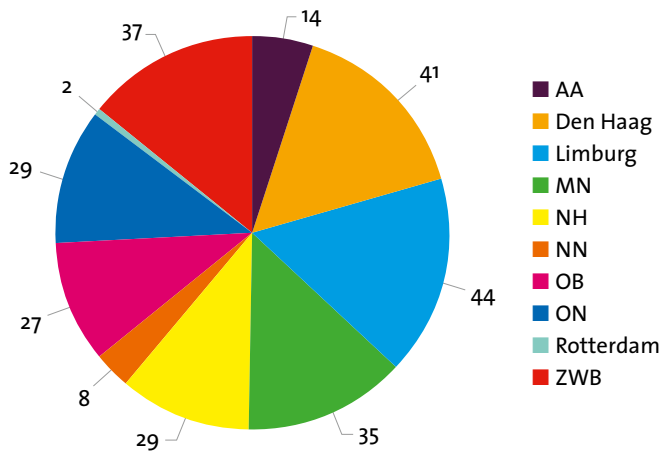
3

4

Net
Spinnwand

Net
Spinnwand

Grafiek 1 Aantal RIEC-casussen rond het thema hennep:

Drugsoverlast en drugshandel

Drugscriminaliteit speelt vaak op als fenomeen in de gebiedsgerichte aanpakken. De aanpak van de handel in (hard)drugs en de overlast die dat met zich meebrengt is in ieder geval in de regio Rotterdam geprioriteerd en benoemd als regionaal handhavingsknelpunt.

Ook in andere regio's zijn in dit kader verschillende casussen gedraaid. De toename van het aantal dumpingen van reststoffen uit de productie van synthetische drugs is hier ook debet aan.

3.4 Witwassen, financiële fraude en misstanden met vastgoed

Ook dit jaar zijn er door de RIEC's weer volop casussen gedraaid waarin witwassen en financiële fraude nadrukkelijk aan de orde komen. Hieruit is wederom gebleken dat deze fraude bij veel vormen van georganiseerde criminaliteit een faciliterende component vormt. Uit door RIEC's uitgevoerde gebiedsscans is onder andere gebleken dat constructies waarin onroerend goed in stichtingen wordt ondergebracht zich goed lenen voor witwasmogelijkheden. Voorts zijn door RIEC's toetsingskaders ontwikkeld waarmee snel en adequaat op witwassen en vastgoedfraude kan worden geageerd. Uit grootschalige controles van geldtransactiekantoren is inmiddels gebleken dat deze sector een belangrijke gelegenheid biedt om te kunnen witwassen. Hetgeen bijvoorbeeld in de regio Rotterdam heeft geleid tot het sluiten van aanzienlijk aantal kantoren.

Casus Purzig

Er zijn vermoedens van een cocaïnelijn die loopt via de haven. Daarnaast komen er signalen binnen van hennepsteelt en vastgoedfraude. Het kan bijna niet anders dan dat criminelen legale structuren gebruiken om deze criminele activiteiten te faciliteren.

Deze signalen en vermoedens hebben geleid naar een netwerk dat actief is in diverse bedrijven: horecazaken, verschillende vastgoedbedrijven en importbedrijven. Hier beperkt het criminele netwerk zich niet tot één type delict of structuur, maar zijn er meerdere ondermijnende activiteiten aan de hand.

Naar aanleiding van deze signalen en vermoedens, voeren de samenwerkende partners binnen het RIEC Rotterdam-verband een analyse uit. De signalen voor hennepsteelt blijken niet heel sterk. Maar het verband tussen de harddrugshandel en fraude/ witwassen zijn sterk genoeg om een integraal interventieadvies op te stellen. Er wordt besloten om de interventies vooral te richten op de legale structuren. Door deze aan te pakken en weg te nemen wordt een barrière opgeworpen waardoor de vermoedelijke criminele organisatiestructuur wordt onderbroken en criminele activiteiten moeilijker te ontplooiën zijn.

De douane werd ingelicht over de importlijnen. Hier vond vervolgens een 100% controle plaats. De gemeente zette in op de vergunningen van horeca en ondertussen voerde de Belastingdienst boekenonderzoeken uit naar een aantal ondernemingen. Het resultaat was niet mis: de horecazaken zijn aangepakt en er zijn aanhoudingen voor de Opiumwet verricht.

Tijdens de uitvoering van de interventies bleek dat er sprake is van een zeer hecht netwerk, de ogenschijnlijk legale structuren bleken inderdaad een dekmantel te zijn voor de illegale activiteiten van het netwerk.

Onderwereld ontmoet bovenwereld

Actiedag geldtransactiekantoren in Rotterdam-Zuid⁵

Rotterdam – Een geldtransactiekantoor waar vals geld wordt aangetroffen, een andere waar je illegaal kunt gokken: de controle van 18 zogenoemde MTO's, money transfer operators, oftewel geldtransactiekantoren op de Beijerlandse laan en de Dordtselaan in Rotterdam bleek niet voor niets. De politie werkte met het Openbaar Ministerie, de gemeente, het RIEC, Belastingdienst, Douane, Kamer van Koophandel, de Arbeidsinspectie, Veiligheidshuis, De Nederlandse Bank en het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid.

Met deze actiedag wordt de leefbaarheid in Rotterdam-Zuid vergroot. Grote woorden wellicht, maar geld is een drijfveer van vele vormen van criminaliteit. Criminelen maken vaak gebruik van MTO's om hun foute geld wit te wassen. In 2009 waren er nog geen 50 in Nederland, nu zijn het er meer dan 1500. Rotterdam-Zuid telt er naar schatting 60.

Meldplichtige instellingen, zoals juweliers, banken, autohandelaren of geldtransactiekantoren zijn verplicht om ongebruikelijke transacties te melden. Bijvoorbeeld als iemand een auto koopt met allemaal biljetten van 500 euro. Deze ongebruikelijke transacties worden opgeslagen en geanalyseerd door de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU) en zij kunnen de transactie verdacht verklaren.

In de periode van januari 2014 tot juni 2017 vonden in Rotterdam-Zuid dagelijks verdachte transacties plaats met een gemiddeld bedrag van 52.725,99 euro. Dit terwijl het gemiddelde jaarincome per huishouden in dit gebied rond de 17.000 euro ligt. Veel van de verdachte transacties gaan via die MTO's.

Resultaten

De integrale actie startte om 11.00 uur met het doorzoeken op last van de Officier van Justitie van twee MTO's aan de Dordtselaan op

verdenking van witwassen. De operationeel commandant politie Rotterdam: "De controle bleek hard nodig. Na zes panden werd onder meer een ingericht illegaal gokpand aangetroffen. Hier zijn 10 gokzuilen in beslag genomen. In een ander pand werden vele biljetten van 500 euro aangetroffen, één van de aanwijzingen voor witwassen. Een derde MTO verkocht illegaal alcohol, ondanks een eerdere bestuurlijke waarschuwing. Ook twee identiteitsbewijzen waarvan de eigenaren niet aanwezig waren zijn in beslag genomen. Deze bewijzen kunnen gebruikt worden voor foute geld transacties. In de loop van de middag bleek in een ander MTO eveneens illegaal te worden gegokt. Ook hier is op last van het Openbaar Ministerie het pand verder doorzocht. Naast het foute geld zijn in één van de MTO's twee potten met poeder aangetroffen, vermoedelijk versnijdingsmiddel. De onderzoeken lopen nog door."

Toezicht

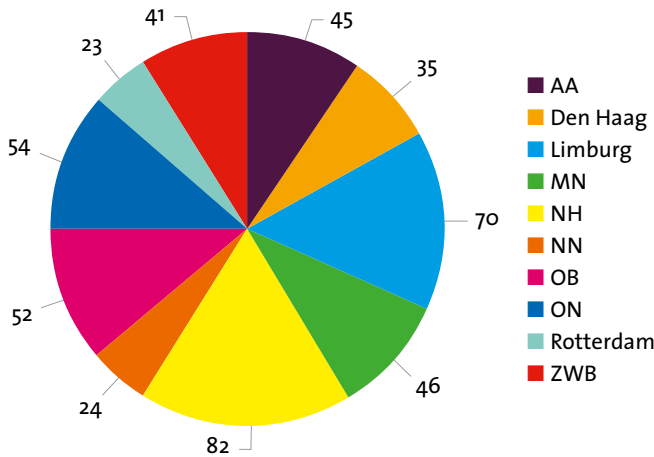
Sinds 2009 is de wetgeving veranderd waardoor het eenvoudiger geworden is om een geldwisselkantoor te starten. Het is daarmee wel lastiger geworden om toezicht te houden op deze branche, omdat het toezicht thuis hoort in het land waar de vergunning is aangevraagd. In praktijk betekent dit nauwelijks toezicht, omdat in Nederland steeds meer buitenlandse providers actief zijn. De Nederlandse Bank onderkent deze problematiek en zoekt met de politie en het OM naar mogelijkheden het toezicht te verscherpen.

Ondermijning

Ondermijning treedt op waar boven- en onderwereld verstrikt raken. We maken de veelal onzichtbare ondermijning zichtbaar en pakken deze aan. Dat doen we als overheid samen door informatie te delen en te reageren op zaken die niet kunnen kloppen: winkels waar jarenlang zelden een klant binnenstapt, kapperszaken zonder stoel en straten vol MTO's waar criminelen hun foute geld zouden kunnen witwassen. Ondermijning drukt eerlijke economie weg, vergiftigt het opvoedingsklimaat en bedreigt de maatschappelijke integriteit.

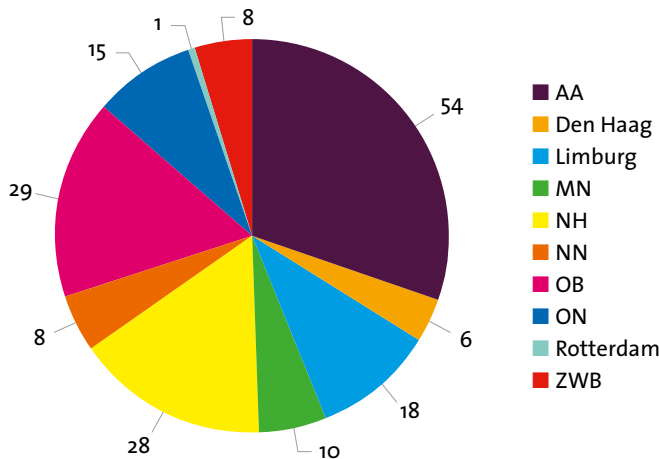
⁵ Bron: <https://www.politie.nl/nieuws/2017/oktober/24/07-witwassen.html>

Grafiek 2 Aantal casussen thema's witwassen, financiële fraude en misstanden met vastgoed:

3.5 Mensenhandel, mensensmokkel en misstanden prostitutiesector

Grafiek 3 Aantal casussen rond het thema mensenhandel:

Mensenhandel/mensensmokkel

Zoals ook in het jaarverslag van 2016 is aangegeven krijgt het thema ondermijning steeds meer aandacht, maar lijkt betreffende het thema mensenhandel dat er niet altijd de benodigde capaciteit en prioriteit aan dit onderwerp kan worden gegeven. In dit kader hebben de RIEC's en het LIEC verschillende activiteiten ondernomen. Zo hebben er – naar aanleiding van

het in 2016 vastgestelde basisniveau mensenhandel – in samenwerking met het Ministerie van JenV diverse gesprekken plaatsgevonden met gemeenten, waarin dit beeld werd bevestigd. In dit kader is in samenwerking met het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) een interactieve e-learning mensenhandel gelanceerd. Deze heeft als doel om gemeentelijke balie medewerkers en toezichthouders bewust te maken van wat zij in hun werk kunnen aantreffen. Gezien de noodzaak tot bewustwording, zal deze e-learning beschikbaar blijven en eventueel worden uitgebreid met andere doelgroepen.

Verder is in 2017 door de RIEC's nader uitvoering gegeven aan het landelijk programma Arbeidsuitbuiting van de Inspectie SZW. Er zijn in dit kader bij de RIEC's verschillende signaaldocumenten ingebracht om een gezamenlijke interventie te bepalen, zodat de uitbuitingssituatie stopt. De aanpak van deze casussen heeft geleid tot meer bewustwording bij de netwerkpartners en tot meer meldingen op dit thema. Hierdoor is het gelukt om meer slachtoffers van ernstige benadeling zichtbaar te maken en daarmee effectiever te beschermen. De resultaten van de samenwerking met de RIEC's wordt in de loop van 2018 verder bekend gemaakt.

Tenslotte is in 2017 samen met gemeente Alkmaar en gemeente Rotterdam inhoud gegeven aan het concept 'regionale tafels mensenhandel'. Deze tafels hebben als doel de integrale aanpak van mensenhandel in de regio aanzienlijk te verstevigen. Vanuit de tien regio's wordt in 2018 een beter overzicht verwacht door middel van een landelijk beeld over de aanpak van mensenhandel. Punten die bij een regionale tafel aan bod kunnen komen zijn onder meer de afstemming van het diverse beleid van gemeenten binnen een regio en het aanwijzen van (gemeentelijke) zorgcoördinatoren die als aanspreekpunt kunnen dienen bij de aanpak van deze problematiek.

Casus Agama

In de loop van 2015 kwam een melding van Meld Misdaad Anoniem (MMA) binnen bij de politie (AVIM) over twee personen, die zich bezig zouden houden met mensenhandel en prostitutie. Op basis van aanvullende meldingen en informatie werd een casus ingebracht bij het RIEC Den Haag. Het RIEC beoordeelde welke partners aanvullend op een strafrechtelijk onderzoek interventies konden uitvoeren en op welk moment. Het Haags Economisch Interventie Team (HEIT) voerde controles uit en stuitte op illegale prostitutie en seksuele uitbuiting in Den Haag en later Rotterdam. In mei 2017 doorzocht de politie vervolgens vier panden in Rotterdam en één in Voorburg. In Rotterdam werden verdachten opgepakt en in Voorburg werd een hennepplantage aangetroffen.

De twee hoofdverdachten in het onderzoek Agama waren een man (28 jaar) en een vrouw (30 jaar) uit Den Haag en Ecuador. Zie hielden zich volgens het OM bezig met illegale prostitutie en uitbuiting. Tijdens de invallen werden vijf vrouwelijke slachtoffers van mensenhandel aangetroffen, afkomstig uit Zuid-Amerika. Eén van hen heeft aangifte gedaan van uitbuiting in de prostitutie. Een derde verdachte, een 23-jarige man uit de Dominicaanse Republiek, was volgens het OM de chauffeur die de vrouwen naar hun seksafspraken bracht en ook weer ophaalde. Tijdens de actie is onder meer administratie in beslag genomen. De Belastingdienst heeft expertise en ondersteuning geleverd voor de financiële onderzoeken van de politie. In het onderzoek werd een grootschalig netwerk van mensenhandel en illegale thuisprostitutie blootgelegd, dat doorliep tot in Spanje en Latijns-Amerika en waarin de twee hoofdverdachten een sleutelrol speelden.

Voor een dergelijke integrale aanpak is het belangrijk dat strafrechtelijke, fiscale en bestuurlijke interventies op elkaar worden afgestemd, zodat het maximale effect kan worden bereikt. Daarvoor is het noodzakelijk dat informatie wordt gedeeld tussen de partners op de momenten dat dat kan.

Misstanden in de prostitutiesector

Ten aanzien van dit thema zijn er twee regio's die in het oog springen. Het RIEC AA pioniert met de aanpak van misstanden in de prostitutie. De betreffende werkgroep stelt de prioriteiten voor de aanpak misstanden prostitutie vast en initieert fenomeenonderzoek. In 2017 bijvoorbeeld binnen het thema woningbemiddelaars (faciliteerders). In de regio Midden-Nederland is bij de politie de wens ontstaan om het toezicht en de handhaving op de vergunde seksbranche uit te laten voeren door de vergunningenverstreckende gemeente en de politiecapaciteit die hierdoor vrijkomt in te zetten op minder zichtbare en niet-vergunde seksinrichtingen.

Aanpak woningbemiddelaars

Naar aanleiding van integrale controles op illegale prostitutie in woningen valt op dat woningen vaak via eenzelfde woningbemiddelaar zijn gehuurd.

De gemeente besluit de administratie van dit kantoor te vorderen. Hierna verandert de werkwijze van de woningbemiddelaar echter niet en er worden nog steeds woningen verhuurd, waar vervolgens tijdens controles illegale prostitutie wordt geconstateerd. De woningbemiddelaar lijkt zich te richten op een specifieke groep (niet-Nederlandse) klanten.

Er wordt er steeds meer duidelijk over relaties tussen deze woningbemiddelaar en andere woningbemiddelaars die vaker voorkomen in casussen van illegale prostitutie in woningen. Het vermoeden ontstaat dat deze woningbemiddelaars ook voor dubieuze of zelfs illegale doeleinden woningen verhuren. Door de informatie van de verschillende partners te verzamelen rondom deze casus, komt een steeds duidelijker beeld tot stand. De informatie uit de gevorderde administratie helpt de partners met de juridische aanpak van dit soort bemiddelaars, maar ook met het in kaart brengen van verbanden. Daarnaast biedt het aanknopingspunten voor vervolgonderzoek, door bijvoorbeeld de Belastingdienst. Doordat hun doeleinden vermoedelijk niet enkel illegale prostitutie zijn, is het belangrijk dat deze bemiddelaars integraal onder de aandacht zijn en blijven.

3.6 Outlaw Motorcycle Gangs

In het kader van de landelijke integrale aanpak van OMG's hebben de RIEC's en het LIEC weer een flink aandeel gehad in de aanpak. Ook in 2017 zijn de RIEC's en het LIEC faciliterend geweest richting de partners om te zorgen dat er informatie kan worden uitgewisseld ten behoeve van de integrale aanpak. Het gezamenlijk optreden heeft er toe geleid dat de OMG's zich minder in de openbare ruimte laten zien. De betrokken overheidsdiensten hebben veel inzet gepleegd om de ondermijnende effecten die gepaard gaan met OMG's te voorkomen en te bestrijden. Het OM heeft zich sterk ingezet voor de verbodsprocedure van OMG's. Dat was niet mogelijk zonder belangrijke bijdragen van politie, gemeenten en de RIEC's.

Integrale aanpak werpt vruchten af

De stevige inzet van de overheid heeft zijn vruchten afgeworpen. De groei van de OMG's in Nederland, afgemeten aan het aantal leden dat in beeld is bij de overheid, lijkt af te vlakken. De rechter heeft, naar aanleiding van het verzoekschrift van het OM, Bandidos MC in het gehele land civielrechtelijk verboden verklaard. Eenzelfde verbod werd uitgesproken over Catervarius (een lokale brotherhood, maar met dezelfde kenmerken als een OMG). Het oordeel van de rechter bevestigt de criminele aard en omvang van OMG's. Dat blijkt overigens ook uit diverse publicaties in de media of door de wetenschap. In 2017 was er veel aandacht in de media voor het optreden van de overheid tegen OMG's. Mede door deze twee aspecten is het bewustzijn gegroeid dat OMG's geen gewone motorclubs zijn, waar het motorrijden voorop staat, maar organisaties die zich bezighouden met ondermijnende en criminele activiteiten, waarbij de motor slechts een façade is. Naast de civielrechtelijke verboden werden belangrijke kopstukken van de meest in het oog lopende OMG's opgepakt en in voorlopige hechtenis genomen. Strafrechtelijk is een veelheid aan goederen in beslag genomen, er is een bedrag van € 197.388 aan ontnemingsverordeningen toegewezen en ruim € 450.000 in beslag genomen. Fiscaalrechtelijk is er € 10.000 geïnd en/of verrekend en voor € 272.000 (geheel of gedeeltelijk) beslag gelegd.

Naast de civielrechtelijke en de strafrechtelijke aanpak speelt ook de bestuurlijke aanpak een belangrijke rol in de aanpak van de OMG's en heeft onder meer geresulteerd in het sluiten van diverse clublocaties. Een unicum daarbij is het sluiten van een huurwoning die als clubhuis van Satudarah dienstdeed. Daarnaast is de vestiging van verschillende nieuwe clubhuizen afgewend. Met nieuwe gebiedsverboden, noodbevelen en afgewende evenementen is de ruimte voor OMG's in de openbare ruimte verkleind.

Ontwikkelingen

Deze successen nemen de ernst, aard en omvang van de OMG-gerelateerde ondermijningsproblematiek niet weg maar voeren wel de druk op. In het bijzonder vallen de volgende tendensen op. Zo versnipperd het OMG-landschap. Supportclubs, brotherhoods en boxingclubs komen snel op. Ze knappen het vuile werk op voor de OMG's zodat deze zelf buiten beeld blijven. Niet zelden verdwijnen deze clubs even snel als dat ze zijn opgericht.

Vijf aanhoudingen bij inval Satudarah-panden

Sommige OMG's breiden zich (sterk) uit in het buitenland, vermoedelijk om daarmee over een internationaal crimineel netwerk te beschikken. Met name bij No Surrender MC en Satudarah MC is dit het geval. Inmiddels is zestig procent van de afdelingen van Satudarah MC gevestigd in het buitenland. Internationale samenwerking in de aanpak van OMG's is daarom steeds belangrijker. Veel landen kennen een met Nederland vergelijkbare aanpak van OMG's. Zo is in Duitsland Satudarah MC al verboden. Omdat OMG's nog maar moeilijk aan clubhuizen kunnen komen zoeken ze alternatieven in de vergunde horeca, op bedrijventerreinen en in woonhuizen. Om dat te voorkomen voert de lokale overheid stopgesprekken, bijvoorbeeld met horecaondernemers. Burgemeesters hebben zich in 2017 een aantal keer genoodzaakt gezien om een noodbevel in te stellen gericht tegen OMG's in hun gemeente. De indruk bestaat dat OMG's zich gewelddadiger opstellen. Enerzijds jegens eigen leden. Deze worden regelmatig geïntimideerd en met grof geweld afgeperst. Soms is deze werkwijze zelfs onderdeel van het verdienmodel van OMG's. Anderzijds waren functionarissen van lokale overheden en journalisten het doelwit van bedreigingen en intimidatie. OMG's waren daar vermoedelijk bij betrokken.

Het blijkt lastig zicht te krijgen op de financiële wereld rondom OMG's en OMG-leden. Op papier beschikken zij niet of nauwelijks aantoonbaar over

vermogen en relatief veel leden ontvangen een uitkering. OMG's zijn er erg goed in om door middel van afschermconstructies het geld buiten beeld te houden. Het voorgaande bevestigt dat het van groot belang blijft om de integrale aanpak voort te zetten.

Clubhuis Satudarah verdreven uit Amsterdams huis

Voor het eerst in Nederland lukt het de overheid een clubhuis van een criminele motorbende uit een woning te verdrijven. Midden in de Bijlmer had het gevreesde Satudarah jaren een clandestien clubhok. De rechter gelast nu ontruiming.

Tweeënhalf jaar nadat Satudarah in een hoekhuis in de Kloekhorststraat in Amsterdam-Zuidoost was neergestreken, besloot de rechter gisteren dat woningcorporatie Eigen Haard het pand mag ontruimen. Dat was gevraagd aan de hand van een dossier dat in samenwerking met politie en gemeente was aangelegd. De laatste jaren zijn vaker motorclubs uit clubhuizen gezet, maar nooit eerder ging het om een woonhuis. Dat is veel gecompliceerder dan bij een clubhok in een loods of bedrijfspand.

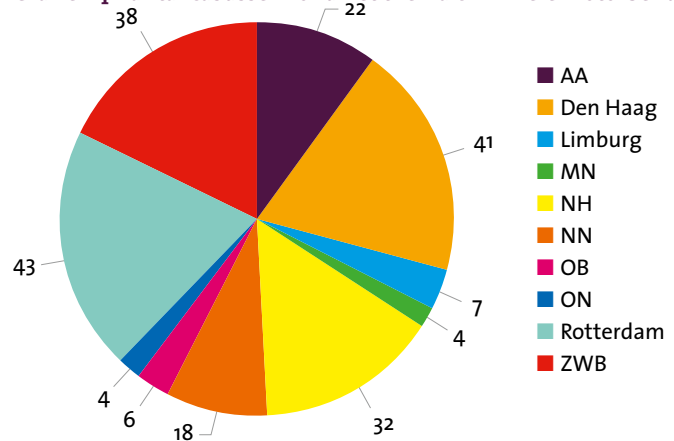
Sinds begin 2015 viel het de politie op hoe elke vrijdagavond tientallen clubleden zich verzamelden in het huis in de rustige straat met laagbouw. Buren zagen ze arriveren op motoren of in gepantserde auto's. Onder de zwart-gele clubhesjes waren kogelwerende vesten zichtbaar. Wat zich precies afspeelde in het pand, dat was behangen met beveiligingscamera's, bleef aanvankelijk onduidelijk. Door een gezamenlijke strategie, waarin de politie meeging met controleurs van de gemeentelijke Dienst Wonen, kon uiteindelijk worden vastgesteld dat het huis vrijwel volledig was ingericht als clubhuis.

Met die informatie overtuigde Eigen Haard de rechter dat huurder Domingus U. zich niet aan het huurcontract hield: hij woonde niet in het huis, waardoor 'een woning aan de woningvoorraad werd onttrokken'.

Politie en gemeente tonen zich tevreden: "Sinds de gemeente actief beleid voert om clubhuizen van criminele motorbendes te weren, zien we dat er een verplaatsing is naar horeca, bedrijfspanden en ook woonhuizen. Dit is de eerste keer dat het gelukt is een motorclub uit een huis te krijgen. Ook in eventuele toekomstige gevallen zullen we zo optreden."

Bron: het Parool, 14 juli 2017

Grafiek 4 Aantal casussen rond het thema criminele motorbendes:

3.7 Gebiedsgebonden aanpakken en aanpakken vrijplaatsen

De RIEC's focussen op het aanpakken van bepaalde gebieden of sleutelplaatsen die als zogenoemde knooppunten voor criminaliteit fungeren of daar kwetsbaar voor zijn. Daarnaast ligt de nadruk op gebieden die kenmerken van vrijplaatsen vertonen. In dit kader hebben de RIEC's zich op verschillende gebieden gericht, zoals bijvoorbeeld havens, bedrijventerreinen, (vrij)markten, vakantieparken/recreatieterreinen, (kleine)jachthavens en woonwagencentra. Deze gebieden blijken kwetsbaar voor diverse vormen van ondermijnende criminaliteit. Door de aandacht en de (programmatische) aanpakken worden deze gebieden weer sterker en aantrekkelijker gemaakt. In de aanpak van deze gebieden worden grote thema-overstijgende netwerken inzichtelijk gemaakt en de nodige interventies ingezet.

3.8 Milieucriminaliteit

Verschillende RIEC's geven bijzondere aandacht aan milieucriminaliteit. Dit brengen zij onder in het toepassingsbereik van de RIEC-samenwerking. Milieucriminaliteit is soms gerelateerd aan de productie van synthetische drugs en het dumpen van afvalstoffen uit deze productieprocessen. Andere vormen van milieucriminaliteit zijn de overtredingen van wet- en regelgeving op het gebied van milieu-inrichtingen, afvalverwerkers en boerenbedrijven. Het gaat dan om illegale activiteiten, zoals het illegaal transporteren en verwerken van vloeibare afvalstromen en meststoffen.

Vaten met chemisch afval gedumpt in Nieuwstadt

3.9 Woonfraude/adresfraude en zorgfraude

Deze vormen van fraude vormen een omvangrijk probleem, waarvan de gevolgen door diverse activiteiten van de RIEC's steeds duidelijker worden. Een onjuiste inschrijving in de Basisregistratie Personen kan gebruikt worden voor het onterecht aanvragen van sociale voorzieningen. Daarnaast vormt woonfraude een voedingsbodem voor allerlei vormen van overlast die de leefbaarheid aantasten. Ook biedt woonfraude de mogelijkheid om anoniem te blijven en zodoende onder te duiken. In dit kader wordt onder andere de aandacht gericht op het aanpakken van misstanden die betrekking hebben op spookburgers, illegale hotels/pensions en de illegale en (brand)onveilige verhuur van woonruimte.

PGB- en zorgfraude

In 2017 is door diverse RIEC's extra prioriteit gegeven aan zorgfraude. Bij dit type criminaliteit wordt misbruik gemaakt van medische budgetten en sociale zekerheidsvoorzieningen, zoals persoonsgebonden budgetten (PGB) en andere zorgtoelagen. Misbruik gebeurt door malafide ontvangers van de gelden door middel van frauduleuze handelingen en door criminele tussenpersonen en zorgbureaus die over aanvragen van gelden, of het beheer ervan gaan. In sommige gevallen profiteren enkel de bureaus en worden zowel de overheid als de beoogde ontvangers gedupeerd.

In meerdere regio's speelt een vorm van zorgfraude in RIEC-casussen. Echter, niet in alle casussen betreft het ook daadwerkelijk georganiseerde criminaliteit. Overheden hebben daarom in 2017 overleg gehad met diverse partijen om het speelveld en elkaars verwachtingen en werkwijze te delen. In een groter overleg, georganiseerd door VNG en later in kleinere groepen met het Informatieknooppunt Zorgfraude (IKZ, samenwerkingsverband met zorgpartners) en OTF (Ondersteuningsteam Fraudesignalen van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) is gesproken over het aansluiten

op elkaars werkwijze om tot betere samenwerking te komen. Het IKZ is eerste aanspreekpunt waar het gaat om zorgfraude. RIEC's kunnen gemeenten wijzen op het IKZ en het OTF.

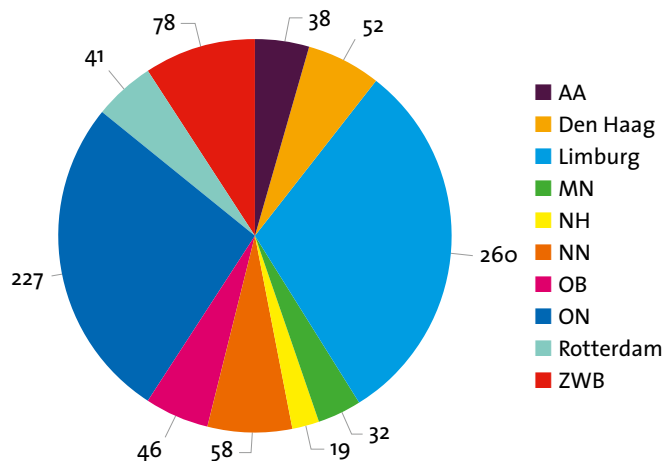
3.10 Integraal afpakken en aanpak ongebruikelijk bezit

In samenhang met hetgeen beschreven is in paragraaf 3.4 en in andere onderdelen van dit jaarverslag heeft (integraal) afpakken (van ongebruikelijk en onverklaarbaar bezit) de nodige aandacht gekregen binnen RIEC/LIEC. Afpakken is een belangrijk onderdeel binnen aanpak van georganiseerde criminaliteit. Hieronder valt niet alleen het strafrechtelijk afpakken van crimineel verkregen vermogen. Ook fiscaalrechtelijk (opleggen naheffingen, innen van (gemeente)belastingen) en bestuursrechtelijk wordt dit op verschillende wijzen (intrekken vergunningen, stopzetten uitkeringen/toeslagen) vorm gegeven.

3.11 Toepassing Wet Bibob

In alle regio's hebben de RIEC's het bestuur geadviseerd over de toepassing van de Wet Bibob. Dit is gebeurd door het verzorgen van trainingen en opleidingen, ondersteuning bij het opstellen van Bibob-beleid en bij concrete advisering in de casuïstiek. Zie de grafiek voor wat betreft het aantal casussen.

Grafiek 5 Aantal Bibob-casussen in RIEC-verband:

3.12 Internationaal

In de grensregio's hebben de betreffende RIEC's in 2017 weer de nodige internationale samenwerking met vooral grenslanden voorgezet. Het LIEC was ook vaak aangetakt, met name bij activiteiten in EU-verband.

Voorbeelden hiervan zijn:

- Advisering door het RIEC Limburg aan de stad Genk in België over lokale overleggen, handhavingsactiviteiten en specifieke casussen. Het RIEC Limburg was verder actief betrokken bij de ontwikkeling van de arrondissementele RIEC's (ARIEC's) in België. In Hasselt bestaat inmiddels zo'n ARIEC. Het ARIEC België, het RIEC Limburg en het LIEC hebben tevens gewerkt aan de ontwikkeling van een Euregionaal RIEC. Dit proefproject heeft door verschillende oorzaken vertraging opgelopen. De vorm van het samenwerkingsverband zal naar verwachting een paar kleine wijzigingen ondergaan.
- Internationale driehoeken in Oost-Nederland, met deelname van de burgemeesters uit Gronau en Enschede, politie van beide steden, gemeenteambtenaren van beide steden en het RIEC. Op basis van de afspraken uit de driehoek, is besloten een internationale werkgroep in te richten om aan de slag te gaan met concrete grensoverschrijdende casuïstiek. Naast de concrete casuïstiek en het uitwisselen van kennis wordt vanuit de werkgroep ook gewerkt aan een grensoverschrijdend ondermijningsbeeld.
- De EU- werkconferentie 'Partners against OMCG related crime', door het LIEC georganiseerd in november 2017, samen met Europol en het Ministerie van JenV met als onderwerp de aanpak van criminele motorbendes. De conferentie had tot doel deelnemers te informeren over diverse geïntegreerde en/of bestuurlijke aanpakken gericht tegen criminele motorbendes. Daarnaast werden de deelnemers beter bekend met het probleem en werden netwerken gebouwd en versterkt.
- Deelname aan het project Confine inzake mensenhandel (zie paragraaf 3.5).

Tabel 6 Regionale resultaten 2017

		RIEC AA	RIEC Den Haag	RIEC Limburg	RIEC MN	RIEC NH	RIEC NN	RIEC OB	RIEC ON	RIEC Rotterdam	RIEC ZWB	Totaal
1	a	7	2	354	3	18	0	731	1	0	593	1709
	b	1	0	158	2	4	0	94	0	0	320	579
	c	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	3
	d	0	26	325	25	55	0	0	0	0	0	431
	e	4	38	111	16	25	17	0	7	0	0	218
	Totaal	13	66	949	46	103	17	825	8	0	913	2940
2		38	53	260	32	19	58	46	227	41	78	851
3	a	0	33	1241	21	21	43	3	71	19	5	1457
	b	7	0	10	0	4	2	0	1	2	0	26
	c	11	3	16	0	0	0	0	5	2	0	37
	d	5	3	6	0	4	2	6	0	0	5	31
	e	6	6	5	1	0	1	6	10	1	5	41
	f	0	8	68	10	0	10	0	87	12	0	195
	g	29	53	1346	32	29	58	15	174	36	15	1787
4A	a	0	7	40*	25	56	8	18	2	55	22	233
	b	0	1	30*	12	3	4	1	26	1	1	79
	c	1	8	50*	50	9	3	5	56	14	7	203
4B		311	93	36*	57	89	96	172	101	189	171	1315
4C		312	109	156	144	157	111	196	185	221	201	1792
5	a	54	6	18	10	28	8	29	15	1	8	177
	b	14	41	44	35	29	8	27	29	2	37	266
	c	45	35	70	46	82	24	52	54	23	41	472
	d	251	62	57	5	63	92	57	19	55	98	759
	OMG	22	41	7	4	32	18	6	4	43	38	215
6	a	123	31	100*	6	117	54	45	14	92	39	621
	Bedrag	271250	0	0	0	0	518000	0	7500	0	0	796750
	b	21	24	8*	2	83	29	79	5	0	64	381
	Bedrag	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	22857212
	c	30	38	80*	1	81	55	72	0	65	82	511
	Bedrag	296750	309054	0	14295689	3344182	4974838	0	0	166594	0	23387107
7		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8		0	43	100*	5	82	30	85	57	1	77	480

* Betreffen zeer indicatieve aantallen

Tabel 7 Resultaten fiscale interventies 2017

	Betaald/ verrekenend 2017	Geheel/gedeeltelijk beslag 2017	Totaal
Amsterdam	560.000	121.365	681.365
Arnhem	610.000	32.929	642.929
Breda	595.000	953.630	1.548.630
Den Haag	360.000	189.519	549.519
Eindhoven	1.181.000	7.799.819	8.980.819
Enschede	504.000	828.260	1.332.260
Groningen	1.184.000	847.595	2.031.595
Hoofddorp	2.219.000	567.640	2.786.640
Maastricht	396.000	1.725.480	2.121.480
Rotterdam	801.000	930.000	1.731.000
Utrecht	401.000	49.975	450.975
Totaal	8.811.000	14.046.212	22.857.212

3.13 Cijfermatige resultaten

De RIEC-bureaus hanteren verschillende methodieken en/of gebruiken voorsnog verschillende systemen voor de registratie van cijfermatige resultaten. Daarbij blijkt ook sprake te zijn van enige interpretatieverschillen. Daarom vooraf de opmerking dat een één-op-één vergelijking tussen de aantallen en cijfers per RIEC en andere jaren lastig te maken is. Om enige indicatie van aantallen en cijfers te kunnen geven, zijn in tabel 6 op pagina 25 de aantallen en cijfers uit de regionale jaarverslagen overgenomen en voorzien van een totaal per rubriek. De gerapporteerde cijfers en aantallen zijn door de regionale stuurgroepen goedgekeurd en vastgesteld.

Bedragen fiscale interventies

Primair communiceert de Belastingdienst de geïnde en/of verrekenende bedragen. Dit betreffen bedragen die naar aanleiding van de opgelegde aanslagen zijn ontvangen via betalingen en/of verrekeningen. Secundair communiceert de Belastingdienst de aanslagen waarvoor beslag is gelegd, maar die nog niet zijn ontvangen als betalingen en/of verrekeningen.

De Belastingdienst heeft conform de hierboven genoemde lijn ten behoeve van dit jaarverslag de volgende bedragen gerapporteerd. Deze zijn geordend per Belastingkantoor, een uitsplitsing per RIEC is niet mogelijk gebleken. Het totaalbedrag betreft € 22.857.212. Zie tabel 7 hierboven voor een specificatie.

3.14 Privacy en andere juridische aspecten

Audit

In 2017 hebben alle RIEC's een privacy-audit uitgevoerd. De privacy-audit is als onderdeel van de beveiliging periodiek bij alle RIEC's uitgevoerd, waarbij is toegezien op naleving van het privacyprotocol. Dit privacyprotocol is onderdeel van het RIEC-LIEC-convenant.

Het doel van de audit was om op systematische wijze te toetsen of RIEC's op juiste wijze uitvoering geven aan de bepalingen in de privacyregelgeving. Bij de uitvoering beoordeelde de audit of de inrichting van het RIEC aan de wettelijke bepalingen voldoet. Vervolgens is geëvalueerd of de maatregelen en procedures die het RIEC treft, volstaan. Tot slot heeft de audit aandacht besteed aan de werking van de betreffende maatregelen. Dit betekent dat de audit zich richtte op de volgende verwerkingseisen; meldingsplicht, transparantie, doelbinding, rechtmatige grondslag, kwaliteit, rechten van betrokkenen en beveiliging. Deze onderdelen vormen een vertaling van de meest relevante wettelijke privacybepalingen (als gevolg van de Wet bescherming persoonsgegevens).

De audit is volgens een uniform vastgesteld kader uitgevoerd. De auditmethode is door de Autoriteit Persoonsgegevens opgesteld en uitgevoerd door functionarissen die bij de privacybescherming betrokken zijn. Hierbij zijn de verantwoordelijke RIEC-partners nadrukkelijk betrokken. Het instrument is een systematische methode om zelfstandig de kwaliteit van een organisatie voor wat betreft de privacybescherming te beoordelen. De uitkomsten gaven een duidelijk beeld over de huidige situatie en de noodzakelijke verbeterpunten.

Uit de evaluaties kwam naar voren hoe de RIEC's omgaan met de wettelijke privacybepalingen. Hieruit bleek dat de meeste zaken (schriftelijk) zijn vastgelegd en dat de RIEC-medewerkers over het algemeen bekend zijn met de wettelijke privacybepalingen. Deze uitkomst is positief. Er is de laatste jaren dan ook veel tijd geïnvesteerd in de totstandkoming van het privacyprotocol RIEC-LIEC en de bijbehorende werkprocessen.

Door het privacyprotocol na te leven voldoen de convenantpartners, de RIEC's en het LIEC aan de vereiste transparantie richting de betrokkenen, van wie persoonsgegevens worden verwerkt, en naar de buitenwereld. Een aandachtspunt is de intensivering van de controle op de naleving van de relevante privacyvoorwaarden. In samenwerking met de verantwoordelijke RIEC-partners geven de RIEC's hier in 2018 meer prioriteit aan.

AVG

Vanaf 25 mei 2018 is de AVG van toepassing. Dit houdt in dat vanaf die datum dezelfde privacyregelgeving geldt in de hele Europese Unie. De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geldt dan niet meer.

Om ervoor te zorgen dat de informatie-uitwisseling van de RIEC's aan de AVG-richtlijnen voldoet, is er door het LIEC een landelijke werkgroep ingericht. De werkgroep bestaat uit de volgende partners: OM, politie, Belastingdienst, gemeente Rotterdam (namens G4), ministerie van JenV, RIEC Limburg en het LIEC. Dit traject zal naar verwachting leiden tot onder meer aanpassingen van het huidige privacyprotocol.

3.15 Kennis, opleiding en externe samenwerking

Kennis en ervaring

In 2017 is tijdens de bestuurlijke conferentie in de regio ZWB de zogenaamde RIEC Apothekerskast in gebruik genomen. In deze virtuele kast kunnen de kennisproducten van het RIEC en die van andere partners worden opgeslagen. Bekeken zal worden of deze landelijk kan worden uitgerold.

Het LIEC en de RIEC's hebben geëxperimenteerd met nieuwe vormen van leren, onder meer door inzet van snelle kennismobilisatie. In de loop van het jaar is echter gebleken dat de behoefte aan snelle kennismobilisatie voornamelijk beperkt is. In vervolg hierop is gekeken naar andere vormen van leren. Dit heeft geleid tot het opzetten van bijeenkomsten met RIEC-medewerkers uit dezelfde functiegroep, zoals analisten of accountmanagers. Deze bijeenkomsten worden in 2018 verder ontwikkeld. Het LIEC ontwikkelde eind 2016 en begin 2017 samen met RIEC NH en Ratio Academy een opleiding voor integrale (ontkleurde) projectleiders. Inmiddels hebben vier groepen cursisten afkomstig van de RIEC's en verschillende partners deze opleiding gevolgd.

Publiek-private samenwerking

De RIEC's en het LIEC hebben in 2017 verschillende activiteiten verricht om de publiek-private samenwerking in het kader van de aanpak van ondermijning te stimuleren. Maatschappelijke coalities en andere externe samenwerking zijn nodig om samenleving actief hierbij te betrekken.

Zo zijn in de regio's OB en ZWB verschillende Publiek-Private Samenwerking (PPS) projecten tot stand gekomen, waaronder met Recron, Bovag en ZLTO. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met G4S. In het bijzonder leverde de samenwerking met Recron – in het kader van de bouwsteen 'locaties' – en

Bovag – in het kader van de bouwsteen 'logistiek en transport' – mooie resultaten op. Het RIEC Den Haag heeft samen met het LIEC een project gestart in samenwerking met een postbedrijf. Ook hier zijn mooie resultaten geboekt. Hetgeen ondermeer heeft geleid tot een beter inzicht in elkaars belangen, doelstellingen en interventiemogelijkheden. Door deze samenwerking konden door de combinatie van bedrijfs- en overheidsinformatie signalen veel breder en sneller worden opgewerkt en beoordeeld. Naar aanleiding van deze geslaagde pilotfase heeft het Ministerie van JenV €125.000 beschikbaar gesteld voor de doorstart van deze samenwerking.

De PPS is en blijft complex door de verschillende belangen die er spelen. Ervaring leert echter dat het gezamenlijk belang van een 'schone' branche een ieder wel over de streep trekt.

3.16 Communicatie

Communicatiestrategie RIEC-LIEC

De RIEC/LIEC-communicatiestrategie 'Zichtbaar en samen communiceren' waar in 2016 mee is gestart, heeft ook in 2017 de richting van communicatie bepaald voor de RIEC's en het LIEC. Binnen het LIEC is deze communicatiestrategie eind 2017 verder aangescherpt aan de hand van vier vastgestelde thema's:

- Communicatie RIEC's zoveel mogelijk op gelijk niveau brengen;
- Netwerkfunctie LIEC uitbouwen;
- RIEC-LIEC beter zichtbaar maken bij convenantpartners;
- Op geselecteerde maatschappelijke thema's landelijke communicatiestrategie ontwikkelen samen met partners.

Door te kiezen voor deze vier thema's konden communicatietaken binnen het LIEC in 2017 doelmatiger worden gekozen en uitgevoerd.

Communicatie als interventie

Binnen de integrale casuïstiek is de rol van communicatie niet meer weg te denken. Communicatie is niet alleen relevant na afloop van interventies, maar gaat ook een steeds grotere rol spelen aan de voorkant: communicatie als interventie. Door samen met partners een communicatiedoel vast te stellen, dat aansluit op het algemene doel van de casus, kan een integrale communicatiestrategie worden opgesteld. Zo kan bijvoorbeeld de schijn van onaantastbaarheid worden doorbroken en kunnen criminele netwerken worden verstoord. In navolging van de RIEC's OB en ZWB hebben verschillende RIEC's hierin het afgelopen jaar stappen

gezet. De inzet van communicatie in casuïstiek is een gezamenlijke inspanning geweest, die inzet vereist van alle partners. Waar mogelijk is de coördinatie en het advies bij het opstellen en uitvoeren van de communicatiestrategie gedaan door de communicatieadviseur van het RIEC. Omdat niet alle RIEC's beschikken over een communicatieadviseur, biedt het LIEC sinds eind 2017 op geselecteerde casussen ondersteuning bij de inzet van communicatie als interventie. De communicatiestrategie, woordvoeringslijnen, interventiekalenders en andere middelen die volgen uit deze ondersteuning, worden in een toolkit verzameld en aangeboden via de RIEC-LIEC website. Deze communicatietoolkits kunnen gebruikt worden door RIEC's en partners bij soortgelijke casussen. Naast ondersteuning in casuïstiek, is het LIEC ook betrokken bij het vaststellen van de communicatiestrategie voor landelijk geprioriteerde thema's en criminele motorbendes.

Website RIEC-LIEC en nieuwsbrief

De RIEC-LIEC website is in 2017 opnieuw vormgegeven en de content is vernieuwd. Door een nieuwe indeling is de navigatie vergemakkelijkt en informatie beter vindbaar. Ter ondersteuning in communicatie worden communicatietoolkits op de website geplaatst voor gebruik door partners of RIEC's. De eerste toolkit is eind 2017 online geplaatst en biedt handvatten voor communicatie over de verhuur van schuren aan drugscriminelen. Om partners te informeren over actualiteiten op het gebied van de aanpak van ondermijning is in 2017 de digitale nieuwsbrief Integraal in het leven geroepen. Deze nieuwsbrief bevat zowel landelijk als regionaal nieuws.

Code geel

Het online magazine over ondermijning 'Code Geel', gericht op burgemeesters, is op 3 juli 2017 voor het eerst verschenen. In de eerste editie was er onder andere aandacht voor de Toekomstagenda Ondermijning. De tweede editie ging online op 11 oktober 2017 en had als thema de weerbaarheid van het lokale bestuur. Het LIEC probeert het online magazine zoveel mogelijk te laten aansluiten op de informatiebehoefte van burgemeesters. Beide edities werden enthousiast ontvangen.

3.17 Informatievoorziening

Om de (partners van de) RIEC's in staat te stellen hun werkzaamheden op het gebied van informatiedeling, informatievergaring en informatieverwerking goed, effectief en adequaat beveiligd te verrichten, werken RIEC's met de applicaties RIEC-IS en FileShare.

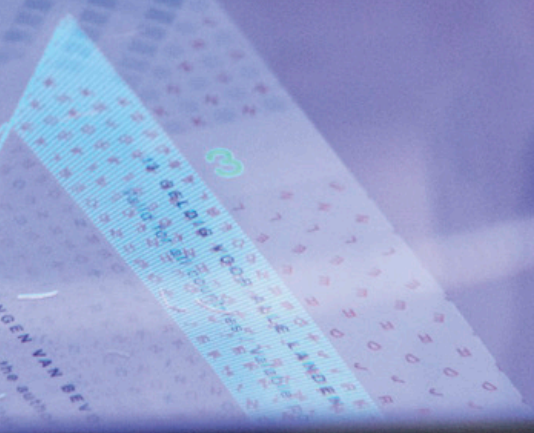
Wat informatievoorziening en-deling betreft kan 2017 het jaar van de invoering van RIEC-IS worden genoemd. Er zijn veel inspanningen geleverd om het systeem bij de RIEC's ZWB en OB in gebruik te nemen. De voordelen van het systeem zijn dat gebruikers meer gestructureerd op casusniveau kunnen werken, dat alle medewerkers – dus ook die van de partners – in het systeem kunnen werken en dat ook iedereen het journaal kan en moet bijhouden. Een ander voordeel is dat er beter geregistreerd wordt welke informatie er binnen komt en uitgaat. Dit laatste heeft alles te maken met informatieveiligheid. Die is met de ingebruikname van RIEC-IS verbeterd. Sinds september zijn alle casussen vanaf de signaalfase in RIEC-IS ingevoerd. Ook zijn alle lopende casussen overgezet vanuit Fileshare en is dit systeem (onderdeel van RIEC-IS dat eigenlijk enkel bedoeld is om gegevens uit te wisselen) volledig opgeschoond.

In 2017 zijn vrijwel alle RIEC's aan de slag gegaan met RIEC-IS, versie 3. Bij sommige is dit nog een voorzichtige overstap, die in 2018 verder uitgebouwd wordt. Het LIEC heeft de RIEC's hierbij ondersteund. Omdat al in 2016 een duidelijke groei in gebruikers was gesignaleerd (ongeveer 3.000 actieve gebruikers) en in 2017 een stijgende lijn (naar 4.000) te zien was, is in 2017 vooral gewerkt aan het professionaliseren van functioneel beheer (inclusief wijzigingsbeheer) van het systeem.

3

DE OPMERKINGEN VAN BEV
page reserved for the author

4

Duiding beelden en activiteiten

In dit hoofdstuk wordt duiding gegeven van de hoofdlijnen uit dit jaarverslag en enkele opvallende ontwikkelingen. Daarbij lopen een analyse van de in 2017 verrichte inspanningen en het geven van zichtlijnen naar 2018 en verdere jaren soms wat door elkaar heen.

Aard en omvang van ondermijning

Zorgelijk blijft de aard en omvang van druggerelateerde criminaliteit. Door de combinatie van de beschikbaarheid van veel drugsgeld en de toegang tot (zware) geweldsmiddelen, heeft deze industrie invloed op tal van sociale, economische en logistieke structuren en processen. Drugsgebruik, en dan met name hennep en synthetische drugs, is ook fors in Nederland, vooral onder jongeren en jongvolwassenen. Dit zorgt voor een stevige criminele markt voor drugscriminelen. Daarnaast bestaan er verbindingen met andere criminele fenomenen zoals woonfraude, mestfraude, mensenhandel. De aanpak van dit probleem vraagt om een beter zicht op de (internationale) afzet van hier geproduceerde drugs en van geïmporteerde drugs. En op criminele kopstukken/ vitale schakels in de drugs wereld en mechanismen, waarmee criminele sociale- en economische machtsposities op lokaal niveau worden gevestigd en versterkt. Geconstateerde verbindingen maken ook dat fenomeengerichte aanpakken (alleen) niet volstaan, maar dat juist op netwerken moet worden geïnvesteerd.

Dat criminelen door middel van financiële-, bedrijven- en vastgoedconstructies de herkomst van vermogen anonimiseren en/of versluieren – ook door het gebruik van onderhandse en buitenlandse leningen – geeft een gevoel van onbehagen. Er is ook een opvallende groei waarneembaar van (buitenlandse) investeringen in vastgoed door bedrijven met ondoorzichtige structuren en dito financiering. Tegelijkertijd is er een beperkt zicht op de wijze waarop crimineel verkregen vermogen wordt witgewassen en geïnvesteerd in de lokale economie. Om hier zicht op te krijgen is specifieke kennis en expertise nodig, ook ten aanzien van cybercrime en cryptocurrency. Aansluiting en intensieve(re) samenwerking van de RIEC's met de FIU, FIOD en iCOV zijn noodzakelijk.

Het bestaan en ontstaan van criminele rolmodellen is slecht voor de samenleving en werkt de vorming van lokale parallelle samenlevingen in de hand. Georganiseerde criminaliteit door groepen die zich onaantastbaar wanen oefenen aantrekkingskracht uit op bepaalde sociale structuren, zoals families in risicowijken en binnen bevolkingsgroepen en (gesloten) gemeenschappen, waaronder OMC's. Daarnaast worden kwetsbare groepen (jeugd, laag begaafden en vluchtelingen) steeds afhankelijker gemaakt van crimineel werk in plaats van regulier economische perspectief. In de aanpak hiervan moeten overheden niet enkel inzetten op repressie, maar ook flankerend of dominantierend sociaal beleid inzetten. Aansluiting met de sociale partners en bijvoorbeeld Veiligheidshuizen is dan nodig.

De overheid 'op afstand' kan aantrekkelijk zijn voor criminaliteit. Voorbeelden hiervan zijn de verloederende van bedrijventerreinen, winkelstraten en risicobranches, waarbij overheden zich terugtrokken. Gelukkig pakken diverse lokale overheden de regie weer meer terug. Op het vlak van zorgverlening wordt met name de opkomst van malafide zorgbureaus gemeld, na de meer recente decentralisatie van zorgtaken naar gemeenten. Het is zaak de gemeenten weerbaarder te maken tegen misbruik van gemeentelijke zorgbudgetten.

“Hoe meer je weet, hoe meer je weet wat je nog niet weet”. Achterliggende criminele netwerken/ kopstukken, ingewikkelde witwasconstructies, onduidelijke financieringen door gebruik te maken van onderhandse leningen onder andere uit het buitenland zijn nog 'blinde vlekken'. Evenals veelvuldig in de ondermijningsbeelden genoemde risicolocaties, zoals vakantieparken, woonwagenvakanties en (jacht)havens. Opmerkelijk is dan ook dat geen bestuurlijke signalen zijn ingediend. In 2018 zal met de partners onderzocht worden welke oorzaken hier mogelijk zijn aan ten grondslag liggen. Deze evaluatie biedt mogelijk aanknopingspunten om,

met het aanbrengen van mogelijke verbeteringen, in de toekomst het aantal bestuurlijke signalen te verhogen.

Een landelijk beeld kan helpen om blinde vlekken in te kleuren.

Aard en omvang van de integrale aanpak

Daar de RIEC-bureaus verschillende methodieken en/of verschillende registratiesystemen gebruiken, blijft het lastig valide gedetailleerde uitspraken te doen over de kwantitatieve inzet van RIEC/LIEC over 2017. In grote lijnen is evenwel te zien dat ongeveer evenveel casussen zijn ondersteund als in 2016.

Een groot deel van de activiteiten van de RIEC's is gericht op het realiseren van een integraal zicht op ondermijning. Met name is veel tijd gestoken in het maken van lokale ondermijningsbeelden. Geconstateerd wordt dat de implementatie van de nieuwe AVG veel vragen oproept over de mogelijkheden informatie te delen. Deze vragen leiden tot een terughoudende opstelling van sommige partners in het verstrekken van informatie. Met de landelijke privacywerkgroep wordt in 2018 hard gewerkt om de informatiedeling binnen RIEC/LIEC AVG-proof te maken, onder meer door aanpassingen van het huidige privacyprotocol en door de kennis omtrent privacyregelgeving te vergroten. Hopelijk draagt meer kennis omtrent privacy bij tot minder terughoudendheid in informatiedeling en kunnen de noodzakelijke slagen worden gemaakt om de integrale informatiepositie te versterken. Ook moeilijkheden om grensoverschrijdend informatie uit te wisselen, belemmeren een adequate integrale en bestuurlijke aanpak.

Inzicht leidt tot extra uitvoeringsbehoefte in regio's. Met name vanuit gemeenten wordt steeds vaker de roep gehoord om hier regionaal uitvoeringscapaciteit aan te koppelen. Voor de integrale aanpak van ondermijning, in het bijzonder de bestuurlijke aanpak, zullen hier ontwikkelvragen moeten worden beantwoord.

Vanuit de kennispositie is veel aandacht besteed aan de weerbaarheid van de regionale overheden. Deze activiteiten lopen uiteen van seminars, het maken van toetsingskaders, tot standaardisering van regionaal beleid. De inzet van communicatie is hierbij van groot belang gebleken in het informeren en weerbaarder maken van overheden. Het e-zine over ondermijning 'Code Geel' van het LIEC is een krachtig middel gebleken, dat graag gelezen wordt en inmiddels een bereik heeft van 746 geadresseerden, waaronder in ieder geval het gehele burgemeesterskorps.

In het recentelijk verschenen jaarbericht van het OM over 2017 wordt melding gemaakt van een substantiële toename van het aantal gevallen van corruptie. Zorgelijk in dit verband is dat medewerkers van diverse RIEC's en het LIEC niet standaard een veiligheidsonderzoek ondergaan.

Doorontwikkeling

Mede door de ambities uit het regeerakkoord worden er merkbaar meer en andere werkzaamheden van RIEC-LIEC verwacht. Daarnaast is het de komende jaren van groot belang dat RIEC-LIEC beheersmatig in de pas blijft lopen met de gestelde ambities.

Dit vraagt om een kwantitatieve en kwalitatieve doorontwikkeling van het RIEC/LIEC-concern. Maar ook om een stevige beheersmatige inbedding. Op dit moment bestaat een groot deel van de RIEC/LIEC-bezetting uit tijdelijke krachten. De nieuwe verwachtingen vragen om een stabielere personeelsbasis voor de komende jaren.

Naast een duurzame aanstelling van medewerkers is ook extra ontwikkeling en investering noodzakelijk voor de ondersteunende pijlers waarop RIEC-LIEC rust, zoals informatievoorziening (ICT) en bedrijfsvoering. Anders is de ambitie op de middellange termijn niet meer bij te benen.

Colofon

Tekst: RIEC-LIEC

Redactie: LIEC

Vormgeving: Xerox/OBT, Den Haag

Fotografie: Hollandse Hoogte, Jesse Koning

www.riec.nl

© juni 2018 Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden veelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.